

Mennesket

En fellesutgave for tre antroposofiske tidsskrift - høsten 2021

Bladet LandsByLiv utgis av Sosialterapeutisk Forbund (www.sosialterapi.no).

Tidsskriftet er et forum for mennesker som lever, arbeider og er engasjert i sosialterapeutisk arbeid i Norge. Sosialterapeutisk Forbund består av selvstendige virksomheter som arbeider med mennesker med spesielle behov, både barn,

ungdommer og voksne. Det antroposofiske menneskesynet, slik det er utformet av Rudolf

Steiner ligger til grunn for arbeidet i de i alt 14 antroposofiske virksomheter (skole-, bolig-, og arbeidstilbud) til ca. 314 elever/ beboere. Studiet i sosialpedagogikk ved Steinerhøyskolen (www.steinerhoyskolen.no) gir en bachelorgrad i sosialfaglig arbeid basert på steinerpedagogiske metoder. Kontakt og ansvarlig: Sissel Jenseth, tlf 975 63 875, post@landsbyliv.no.

Antroposofi I NORGE

Antroposofi i Norge er medlemsblad for Antroposofisk selskap i Norge (www.antroposofi.no).

Målet er å speile det praktiske arbeidet med antroposofien i Norge og internasjonalt, samt være et organ for fordypning og drøfting av antroposofiens ideer. Bladet inneholder også synspunkter fra medlemmer, tidsaktuelle tema både innen samfunn og kulturliv og artikler om selskapets historie. Redaktør: Elizabeth Wirsching. Redaksjonens adresse: Oscars gate 10, 0352 Oslo, tlf 476 23 744, asn@antroposofi.no.

LIBRA

Tidsskrift for antroposofi

Tidsskriftet Libra (www.libra.antropos.no) er et kulturtidsskrift, som vil gi et bidrag til dagens kultur og livssynsdebatt med utgangspunkt i antroposofien. Tidsskriftet kommer ut med fire nummer i året og tar opp aktuelle temaer innenfor vitenskap, kunst, religion og samfunnsliv. Ved siden av artikler med tidsaktuell eller mer kulturhistorisk innhold, bringer Libra intervjuer, dikt, naturbetragtninger og bokanmeldelser. Libra utgis med støtte fra Norsk kulturfond. Libras adresse: Postboks 7067, Majorstuen, 0306 Oslo, tlf 22 46 03 74, e-post: libra@antropos.no. Tidsskriftet kan kjøpes i Antropos bokhandel, Josefines gate 12, 0351 Oslo, og i enkelte Narvesenutsalg.

dialogos

medie- og ressurscenter

Foreningen Dialogos (www.dialogos.no) utgjør et nettverk av antroposofisk inspirerte virksomheter med en sosial praksis, inspirert av et humanistisk-spirituell menneskesyn. I sitt arbeid søker Dialogos å bidra til dialog samt virke for et mer menneskelig og miljøbevisst samfunn, inspirert av ideene om det antroposofiske menneskebildet og sosial tregrening. Kommunikasjon og nyhetstjeneste prioriteres med ukentlig utgivelse av e-nyhetsbrevene Nyhetsdryss og AntroPost. Dialogos medie- og ressurscenter, Oscars gt. 10, 0352 Oslo tlf: +47 975 63 875, e-post: post@dialogos.no www.dialogos.no, facebook.com/dialogos.no

LEDER - Hvor kom dette lyset fra, Ditt Unio Mystica,

skriver Håvard Rem i sitt dikt til Hans Nielsen Hauge. Det er i år 250 år siden Hauges fødsel, og fortsett fylles vi av undring over «den merkeligste nordmann som har levet», slik Dan Lindholm skal ha omtalt ham. Etter åndsopplevelsen på jordet, søkte Hauge seg mot middelaldermystikken og Johannes Tauler. Om dette skriver Arild Smeby. Som en indre lyskilde er også Olav Stoklands bok *Av Norges indre historie*, der vårt lands fortelling inderliggjøres.

Tidlig på 1900-tallet dannet det seg en krets av kunstnere og antroposofier rundt forretningsmannen Einar Lunde på Lillehammer. Maleren Hallvard Blekastad var en av disse, og vi får følge ham i hans møte med Rudolf Steiner og antroposofene i Goetheanum. Einar Lunde produserte møbler og bygget opp en stor malerisamling. Denne utgjør i dag grunnstammen i Lillehammer kunstmuseum. Den tidligere steinerskoleeleven, Audun Eckhoff, er i dag direktør for Stiftelsen Lillehammer museum, og vi har intervjuet ham.

«Livet er ikkje ein annan stad – om å vera til stades i eige liv», skriver Ola Aukrust om kunstneren Joseph Beuys som feires stort i Tyskland 100 år etter sin fødsel. Otto Scharmer var blant dem som tok del i miljøet rundt Beuys, og Scharmer utviklet senere sin Teori U for virksomheter som strever og trenger fornying. Se fjorårets utgave av *Mennesket*. Kunsthistoriker Mona Pahle Bjerke utdyper om Joseph Beuys – en av det tjuende århundrets mest toneangivende skikkelser.

Legemiddel- og naturkosmetikk-firmaet Weleda kan se tilbake på 100 års virksomhet. Produksjonen av råstoffer er basert på biologisk-dynamisk dyrking i egne hager. Eric Brinkhof omtaler begrepet «gårdsindividualitet» som et av de mest sentrale i *Landbrukskurset* Rudolf Steiner holdt i 1924.

Koronaen fortsetter å sette sitt preg på samfunnet, og vi kommer inn på tematikken på ulikt vis gjennom tanker om en robust hverdag, autoritetstro, Koronathen og om sannhet. Før vi fordyper oss mer i det indre, sjelelige og religiøse området.

Elizabeth Wirsching (Antroposofi i Norge), Gunnar Ihlen (Libra), Arne Øgaard (Dialogos)
Rigmor Skålholt (LandsByLiv), Sissel Jenseth, redaktør Mennesket (Dialogos)

«Mennesket» utgis av Dialogos medie- og ressurscenter i et nært samarbeid med Antroposofisk selskap i Norge, Sosialterapeutisk Forbund og tidsskriftet *Libra*. Denne felles utgaven kommer i stedet for de ordinære utgivelsene i høst. «Mennesket» har mottatt støtte av Rudolf Steinerstiftelsen.

Redaktør: Sissel Jenseth, Dialogos medie- og ressurscenter

Opplag: 3500

Layout: Kaja Jenseth

Trykk: 07Gruppen AS

Postadresse: Oscars gt. 10, 0352 Oslo

ISSN 2535-7808

FORSIDE: Anna og Hilda, Henrik Sørensen, 1909. Lillehammer Kunstmuseum, Foto: Jørn Hagen Artphoto. Henrik Sørensen inngikk i kretsen rundt Einar Lunde. S 16-25.

INNHold

- 5 Samtale med biskop Kari Veiteberg, *Ola Henningsen og Dag Blakkisrud*
- 8 Den indre lyskilde - «Av Norges indre historie», *Elizabeth Wirsching*
- 11 Hans Nielsen Hauge - en protestantisk helgen, *Folkekirken på St. Hanshaugen*
- 11 Balladen om Hans Nielsen Hauge (1771-1824), *Håvard Rem*
- 14 Hans Nielsen Hauge, Johannes Tauler og herrnhuterne, *Arild Smeby*
- 18 Samtale med museumsdirektør Audun Eckhoff, *Dag Blakkisrud og Sissel Jenseth*
- 23 Hallvard Blekastad: glimt frå eit kunstnarliv, *fra Milada Blekastads bok*
- 28 Refleksjonar inspirert av Joseph Beuys - 100 år, *Ola Aukrust*
- 34 Sosial skulptør, *Mona Pahle Bjerke*
- 38 Weledas hager - 100 års virksomhet, *Gunnar Ihlen*
- 42 Gårdsindividualiteten, *Eric Brinkhof*
- 45 Tilbake til en robust hverdag, *Kari Gåsvatn*
- 47 Portrett av Niels Christian Geelmuyden, *Ola Henningsen og Dag Blakkisrud*
- 52 Koronathen og Risørfå - sett i hvert sitt dikt, *Nina Maria Brun*
- 54 Alle autister, *Nina Maria Brun*
- 55 Sannhet, *Arne Øgaard*
- 58 Hva skjedde med sjelen? *Finn Skårderud*
- 60 I en dobbel strøm, *Josefin Winther*
- 63 Med en leges blick på syvårsperiodene i menneskelivet, *Gunnar Ihlen*
- 66 Som i himlene, så og på jorden, *Daan Ente*

Mot til å tenke nytt!

EN SAMTALE MED BISKOP KARI VEITEBERG

AV OLA HENNINGSSEN OG DAG BLAKKISRUD
FOTO: DAG BLAKKISRUD

Mot til å tenke nytt var slagordet for Steineruka 2019. Og en som har markert seg som nyskaper og nytenker innenfor Kirken, er biskop Kari Veiteberg. Hun sier at vi må «kaste alt opp i luften» og tenke nytt. Akkurat det gjelder ikke bare for Kirken, men for mye organisert virksomhet. Også tilnærmingen til antroposofien. Kanskje kan dens kraft være noe annet for fremtidens mennesker enn den har vært for oss? At det finnes større muligheter enn de vi har oppdaget?

– Her er det jammen fint, hvisker Ola da vi kom inn i den store ventehallen i Oslo Bispeborg. Nesten som på Slottet. For Ola, må vite, har faktisk vært på Slottet. I audiens hos selveste Kong Harald da Vidaråsen fylte 50 år for fem år siden. Stillferdig sitter vi der mens vi venter i det flotte rommet. Etter en stund sier Ola: – Jeg er jo gudfar for de to niesene mine, men jeg tror ikke jeg har gjort så mye for at de skulle få høre om Gud og sånt. – De er jo små, sier jeg, – men du kan gi dem en bok for eksempel. Ola nikker.

Så kommer Oslos biskop Kari Veiteberg for å hente oss. Hun har rød skjorte med hvitt preste tegn i halsen. Stilig. Vi følger henne opp den staselige trappen og inn en dør der det står «BISKOP». Et vakkert høyloftet rom med en malt frise oppunder taket.

Kari Veiteberg ber oss fortelle litt om hvem vi er, så Ola forteller om Vidaråsen, om de som bor der og arbeider sammen i verksteder og hvordan de deler på

Ola Henningsen og biskop Kari Veiteberg.

det de har. Kari sier at hun kjenner litt til tanken bak landsbyene, og at det er noe hun kan like. At mennesker tar omsorg for hverandre i hverdagen og forsøker å integrere seg i hverandres liv.

– *Kan jeg spørre deg om hva som helst, sier Ola.*

– Ja, svarer Kari. – Det kan du.

Ola var litt redd for at noen av spørsmålene han har forberedt er for personlige. Men Kari sier: – Ola, du kan spørre om alt vi vil, for mellom oss skal det være tillit og trygghet.

Ola smiler.

– *Hvordan fant du ut at du skulle bli biskop?*

– Nei, det fant jeg ikke ut. Men jeg fant ut at jeg skulle bli prest. Og nå har jeg vært prest i 30 år og undervist andre prester og tatt doktorgrad. Jeg har jobbet i menigheter og som gateprest i Kirkens bymisjon. Så da Oslo spurt meg om å stille til valg som biskop, synes jeg at jeg måtte si ja. Jeg tenkte at denne gangen kan det faktisk bli meg. Og det ble det.

– *Det var vel litt av en følelse, sier Ola.*

– Ja, det var det. Kari forteller at hun sto i suppekjøkkenet på Tøyen da telefonen ringte og fikk vite at hun var blitt biskop. – Så kom de fra Dagsrevyen for å filme. Det var en følelse av skrekkblandet fryd.

Vi må le litt alle tre. Vi kjenner følelsen når noe man har håpet på plutselig blir virkelighet.

– *Tror du på at finnes mer mellom himmel og jord enn det vi kan se med øynene, spør Ola?*

– Ja! sier Kari.

Ola blir litt taus, for han hadde kanskje ikke ventet et så tydelig svar.

– Kjærlighet for eksempel, sier biskopen. – Den finnes jo, men vi kan ikke se den.

– Nå kommer jeg til det spørsmålet jeg har vært mest redd for å stille, sier Ola. – *Har du noen gang vært tvilende i troen din?*

– Ja, svarer Kari. – Tvil er en del av det å tro. Det verste ville vært likegyldighet. Jeg tror ikke jeg kunne hatt noen tro, hvis jeg ikke hadde tvilt. Takk for spørsmålet.

Det viser seg at Kari har skrevet en bok om dette, som heter *Store spørsmål – korte svar*. Den tar opp religiøse dilemmaer tilpasset unge mennesker.

Så peiler vi oss inn på tankene som Ola gjorde seg nede i foajeen. At han er fadder for to nieser. – Jeg skulle jo egentlig få dem til å tro på noe religiøst, sier han.

– Det er jo ikke for sent, sier Kari. – Vi har jo mange åpne kirker. Man kan gå inn og bare sitte der litt. Det er jo noe du kan gjøre med niesene dine.

Som biskop er Kari Veiteberg leder for en stor virksomhet som administreres menigheter og mange ansatte. På Olas spørsmål om pandemien og hvordan den har vært for henne, svarer hun at den har berørt alle sider ved kirkens arbeid. – Vi har hatt møter på teams og brukt teknologien mye. Men jeg føler at vi mister fellesskap. Alt er ikke lenger så selvfølgelig. Så vi må glede oss over igjen å kunne møtes og arbeide sammen. Selv har jeg fått et større alvor i livet. Nå som verden er rammet og rystet. Kanskje vi må leve med pandemier i årene som kommer.

– *Hvis du kunne tenke deg å jobbe med noe annet, hva ville det ha vært?*

– Flyktninghjelpen, tror jeg. Røde Kors. Bistand. Lærer på barneskole er også viktig,

– *Når du ikke jobber, hva liker du å bruke tiden din på?*

– Jeg liker turer. Jeg går mye, sier Kari, i Østmar-

Steinerhøyskolen er stolte av å være en ledende utdanningsinstitusjon innenfor steinerpedagogikk i verdenssammenheng og et viktig tilskudd til utdannings-Norge. Høyskolen utdanningstilbud er:

BACHELOR

Barnehagelærerutdanning
Lærerutdanning
Sosialpedagogikk
Studietilbud for etter- og videreutdanning

MASTER

Master in education
Fem-årig grunnskolelærerutdanning
for trinn 1-7 med steinerpedagogikk

www.steinerhoyskolen.no

Alle studier er godkjent for støtterett hos lånekassen

Ola i biskopens kapell. Utsmykning av Thorvald Moseid.

ka eller langs elven. Og bader mye. Hele året faktisk. Kari var forsidepike på «Vi over 60» før fylte seksti – som badenymfe en vinterdag. Ny- lig har hun vært på Svalbard. – Et helt magisk landskap, en blanding av månen og Nordpolen. Vi fikk jo se isbjørn. Wow! Følelsen. Det sterke og store. Ærefrykt for naturen. Og en fin opplevelse av folkene og samholdet.

– *Jeg hadde forberedt spørsmålet om klimakrisen. Hva er dine tanker.*

– I kveld skal jeg ha appell i kirken. Jeg er med i besteforeldrenes klimaaksjon. Jeg tror at skaperverket – at Gud har skapt oss – og at vi har glemt å ta vare på naturen og hverandre. Hvordan ta vare på naturen? Den er også en kirke. Vi tror at Greta Tunberg har rett. Når det gjelder klima, må vi handle nå. Og jeg har et ansvar der som biskop. Vi prøver å lese Bibelen på den måten at mennesket ikke skal herske over naturen. Vi er innvevd i hverandre, at Gud mente vi skulle samarbeide med naturen. Når naturen lider, så lider mennesket. Moder Jord. Det spirituelle der.

– *Dette er kanskje et personlig spørsmål, sier Ola, – men har du noen fremtidsforsetter?*

– Ja, sier Kari. Jeg vil være en god venn. En god nabo. Redusere forbruket. Jeg har lyst til å ta masse tog!

Ola forteller Kari at Vidaråsen skal ha åpen dag, og at han synes det ville være veldig fint hvis hun kunne komme. Det kan hun ikke, for hun skal til Finnmark den dagen. Men kanskje hun kan komme en annen gang?

Jeg spør Kari om hun synes Gud er blitt mer kvinnelig med årene. – Kanskje Gud aldri har vært mann, svarer Kari. I Bibelen står det at Gud skapte mennesket og at han skapte det i sitt bilde. Det betyr at vi er alle et glimt av Gud, og at det ikke er et spørsmål om kjønn.

– *Hvis du kunne ha kaffe med hvem som helst, hvem skulle det vært? spør Ola.*

– Ja, da måtte det bli deg, Ola, sier Kari. – Eller deg og Desmond Tutu da.

Dag Blakkisrud bor i Oslo og Ola Henningsen på Vidaråsen Landsby. Begge er frilansreportere for Tøyen Tekstverksted AS.

Den indre lyskilde - «Av Norges indre historie»

Olav Stokland (1919-1984)

AV ELIZABETH WIRSCHING

Noen bøker mister aldri sin aktualitet, de er tidløse og budskapet formidles slik at en blir dypt berørt. En slik bok er *Av Norges indre historie*, av Olav Stok-

land. Den har vært en viktig inspirasjon for meg, og jeg vil gjerne dele noen betraktninger over denne boken med noen sitater.

Den som gir seg i kast med antroposofien, kan komme til å oppleve både dette og hint, og motta en rekke ulike inntrykk og virkninger. Når det gjelder verdensutviklingen, kan Rudolf Steiners beskrivelser av Akashakronikken og kulturepokene gi kunnskap som går langt utover det vanlig historieforskning kan meddele. Samtidig har jeg observert at akademisk historieforskning også kan bekrefte det Rudolf Steiner har fortalt – om enn i en annen språkdrakt. Slik også med antroposofisk litteratur som formidler interessant og uvanlig kunnskap basert på Rudolf Steiners utsagn, men med en ny tilgang til stoffet.

FORDYPNING OG MEDOPPLEVELSE

Den som leser Olav Stoklands bok, vil kunne oppleve noe lignende. Gjennom et fordypet arbeide med antroposofien har Olav Stokland fått tilgang til stemninger i naturen, i landskapet og i menneskesinnet. Denne innsikten bruker han til å formidle konkrete historiske hendelser fra forskjellige epoker i Norges historie. Disse blir beskrevet slik at man som leser tror seg selv å ha vært til stede. Med en poetisk og lyrisk penn river han leseren med. Man har følelsen av virkelig å medoppleve historiens gang.

Jeg har valgt noen små utdrag fra boken som nettopp illustrerer dette. Men først noen ord fra Olav Stokland selv, her fra etterordet:

«Boken er et forsøk på å se «det norske» i åndsvitenskapens lys. Denne åndsvitenskap, som er satt inn i vår tid av Rudolf Steiner, er ikke nevnt særskilt

i fremstillingen, da det er grunnvollen som det hele hviler på. Steiners meddelelser og hans metodiske anvisninger er benyttet meget fritt og udogmatisk, og resultatet står derfor helt for egen regning. Så vidt mulig, utfra en grunnstemning av ro og fordomsfri innlevelse er det søkt å nærme seg det man kan kalle den indre lyskilde i de tidsavsnitt som behandles.»

FRA MYTEN

«Myten er den tidløse fortid. Den er fortellingen om menneskehetens morgen. I myten skuer vi tilbake i naturens og slektens barndomsrike, vi ser det badet i et skjær som er gjenglansen av det tapte paradiset. Myten er en skatt som hviler i menneskehetens erindring, den hviler der i et grønn-gyllent lys, det lys som hyrdelandskapene i Norden ennå minner om. I dette lys er natur og ånd ett, jordisk ro og himmelsk klarhet forenet.»

FRA EVENTYRET

«Husmannsstuen, hvor eventyrene begynner, ligger i skogkanten avsides folk. Disse grå hyttene lå spredt overalt, og de som var samlet om eventyrfortelleren, kjente dem godt og kanskje var det nettopp der de satt. De som bodde der var ikke stort aktet, de gikk i tungt arbeide og fikk liten takk og mindre lønn. Det tunge slit og den ytterste fattigdom var i alminnelighet forbundet med en tilsvarende åndelig armod; de som slet for føden der, var kuert både på kropp og sjel. Det bildet eventyret innleder med er trøstesløst, stuen er falleferdig, far og mor er blitt utslitte og motløse og de tre sønnene er ikke stort likere på sett og vis, – de to er jordbundne og kyniske, den tredje sitter fillet og fæl i gruen og roter i asken og vil ikke bestille de skapende grann. I dette bildet maner eventyret frem en indre sjelstilstand.

Eventyrets bilder er av lignende art som mytens eller enda mer som evangeliets og åpenbaringsens, født av den samme kilde, den indre synskraft, som våre drømmer er ubestemte og flakkende anelser om. Det hjem hvor mennesket hittil har bodd begynner å falle sammen, slektskreftene bærer ikke lenger. Mennesket har levet på en åndsarv, som nå ebber ut. Hvor skal vi i eventyrets triste innledningsbilde lete etter en strime av lys? Den kommer fra gruen, der Aske-

ladden sitter og holder liv i den siste glo.»

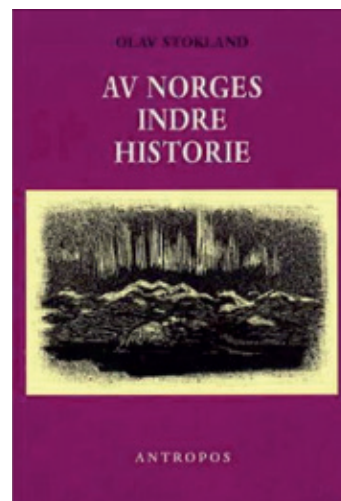
«I eventyret forsones mytens og sagaens motsetninger, mytens grønn-gylne ro og sagaens rødlig-blå frost toner sammen i en farvestrålende harmoni. Mytens barnesjel og sagaens jeg-kraft er forenet. Myten var født ut av den guddommelige fadergrunn og viste mot den smertelike sammentrekning i Vidar-punktet. Sagaen hamrer seg en jeg-form, som var fylt av mørke, inntil lyset fra Hvite-Krist kunne begynne å ta bolig der. Eventyret er overstrålet av den forsoningens og begeistringens ånd, som hører fremtiden til. Mens aftenskjæret fra det tapte paradiset sviner over myten, tennes i sagaens natt den nye stjerne, og over eventyret går morgenglansen opp av det gjenfunne paradiset. Folket hadde vandret veien til ende. Den gikk fra det gudeledede naturmenneske gjennom det nasjonale menneske til individet.

Den som sørger over at folkets åndsliv ikke er mer, vil en gang forstå at det går videre – gjennom ham eller henne, gjennom den enkelte.»

FRA SUNNIVA

Skildring av den sommernattsstemning som hviler over beretningen om den hellige Sunniva:

«Det er stunder ved kysten, da havet glemmer sin uro og alt blir stille. Det kan være en sommerkveld etter regn, når det klarer og sjøen legger seg blank som et speil i vikene og sund. Fra sitt skjulte sted under horisonten stråler glansen av den sunkne sol opp gjennom det svinnende skysløv og fyller luften med et blekgyllent lys, som fortaper seg i kjøligere perlemorsfarver mot det skumrende blå lengst oppe. Så åpent og blikkstilte ligger sundet da at dypets drømmeverden blir synlig fra overflaten. Skoger av tare og sjøgress duver i undervannsstrømmen, små

Illustrasjon av Hans Gerhard Sørensen som er hentet fra *Til Nordlands Trompet*.

fisk glir ut og inn av det dunkle slør, blir borte over stenene og kommer atter til syne over den hvite sandbunn. Tangkransen om berget beveger seg nesten ikke, selv den urolige sjøfugl hviler vingen og tier. Men fra utskjærene bæres den svake lyd av brenningen innover med en tone som fjernt kan minne om sang eller klokker.

Det er de sjeldne timer, da selv berget, vått etter regnskuren, blir innfanget i luftens og sjøens gjennomsiktighet og lyser med blå glans, mens sommerblomstene i revnene sender ut en krydret duft. Da åpner muslingen på bunnen sitt herjede skall, den skjelver lik lunger som endelig får ånde, og dypt der inne hviler den bleke perle, havets tåre.»

ØISTEIN PARMANN'S ORD

Boken kom ut i 1969 og er illustrert med vignetter av kunstneren Hans Gerhard Sørensen. I forordet til den andre utgaven, som utkom i 1985, skrev daværende forlagssjef i Dreyer, Øistein Parmann: «Boken hører ikke blant bestsellerne, ikke desto mindre er den en av de eiendommeligste og mest originale bøker om vårt land og vårt folk som er skrevet. Lavmælt og inntrengende forteller Stokland Norges *indre* historie, fra myte, gjennom saga til folkevisene og eventyret med Askeladden som fremtidsskikkelse. Å lese denne boken med oppmerksomhet er som å gjennomføre en sammenhengende meditasjon.

Når det meste av det som tiltrekker seg dagens støyende oppmerksomhet er brent ned og glemt, vil Stoklands bok stå tilbake som edelt metall. Det er en bok som retter seg inn mot de dypere og stillere lag i det enkelte menneske.»

Olav Stokland (1919-1984) ble født i Trondheim og var arkitekt av yrke. Han var en del av det antroposofiske miljøet i Norge og var blant annet aktivt med da Kristensamfunnet ble etablert i Trondheim i 1979.

Av Norges indre historie er utgitt på Antropos forlag, tredje utgave 2001.

Elizabeth Wirsching arbeider for Antroposofisk selskap og BINGN utdanningen.

Hans Nielsen Hauge

- EN PROTESTANTISK HELGEN

UTDRAG NYHETSBREV FOLKEKIRKEN PÅ ST. HANS-HAUGEN, PÅSKEN 2021, KIRKEN.NO/STHANS

Hans Nielsen Huges betydning for utviklingen av det moderne Norge kan vanskelig overdrives. Da historikeren Berge Furre besøkte Huges Minde på Rolvsøy på 1990-tallet, og sto i Huges åker, sa han: «Her begynte det moderne Norge.» – Og ikke bare samfunnsutviklingen generelt, også når det gjelder utviklingen av kirken i Norge, er Huges innsats uvurderlig.

Men var han en helgen...? Fra reformatorene på 1500-tallet lærer vi at vi verken trenger å påkalle eller tilbe hellige menn og kvinner for vår salighets skyld eller for hjelp og støtte. Gud selv er oss nær, og Kristus gir oss frelsen som gave, ved nåden alene. Men, fremhever Philipp Melanchthon, Luthers høyre hånd: Vi skal ære helgenene, hellige kvinner og menn i kirkens historie! Protestantene utviklet ikke noen slik tradisjon. Men poenget er likefullt godt: Alle de mennesker som Guds lys særlig skinner gjennom, mennesker vi kan holde som ideal og eksempler til etterfølgelse, de skal vi minnes og ære. Vi ærer Hans Nielsen Hauge!

Biskop Kari Veiteberg leser *Balladen om Hans Nielsen Hauge (1771-1824)* som Håvard Rem skrev til *Påske og pasjon 2014*. Opplesningen fant sted på Gamle Aker kirkegård ved graven til Hans Nielsen Hauge, 3. april i år, 250 år etter hans fødsel. Opplesningen kan sees på www.youtube.com/watch?v=-B0azzTGTio

BALLADEN OM HANS NIELSEN HAUGE (1771-1824)

HÅVARD REM

*Hvor kom dette lyset fra
Ditt Unio Mystica*

Født i trykkefrihetstiden
innført av Struensee
som Grunnlovens foranskutte lyn
fra søttensøtti til søttitre

Født samtidig med Det norske Selskab
og Eidsvollgenerasjonen
av embedsmenn som utfordret
den danske og svenske tronen

Født i en revolusjonstid
Den amerikanske, polske og franske
Enevoldskonger mistet grepet
eller strammet det hardt – som den danske

Født da han gjeninnførte
trykke- og forsamlingsforbud
Var det du eller Fredrik den sjette
som handlet på vegne av Gud

Født i opplysningstiden
Mystiker, men ikke mindre
praktisk enn en potetprest
Du så et ytre lys – og et indre

*Hvor kom dette lyset fra
Ditt Unio Mystica*

En mann på din fars alder,
Gerhard Seeberg lød hans navn,
gikk svermerisk og herrnhutisk
i pappa Kierkegaards København

Forvist til et kall i kolonien
ble han ditt åndelige hjem
som sogneprest i Tune
fra du var sju til tjuefem

Han forkynte Den torturerte
Noen østfoldinger ble vekt
av evangeliet om naglegapet
Nok til en liten sekt

En blødende Jesus gjestet
din barneseng kveld etter kveld
Du skrev at du var bare åtte år
da du ville drepe deg selv

Du pugget en Skrift hvor helvete
og himmel var skilt av et komma
Som tolvåring fikk du en forsmak
da du nesten druknet i Glomma

*Hvor kom dette lyset fra
Ditt Unio Mystica*

Fromme søstre advarte deg
Men du overhørte Ordet
I Fredrikstad var det penger
Du visste hva penger gjorde

Du våknet en søndag formiddag
som den fortapte sønn
Kirkeklokker og hender på dynen
foldet i bakrus og bønn

Hjemme igjen på Hauge gård
ble du gående og vente
Som legmann refset du sogneprest Seeberg
som nektet folk sakramentet

Og dette var før du så lyset
Og du visste det ikke da
at den kirken du elsket og hatet
fornyet du innenfra

*Hvor kom dette lyset fra
Ditt Unio Mystica*

I samme ekstase som seidmenn
som ristet en Rolvsøy-rune
går du bak plogen og nynner
på en åker en tirsdag i Tune

Å, Hans, Hans, for et møte!
Du ser deg aldri tilbake
Fordi også jeg fikk den søte
forening å smake
må neste vers tåle
en endring i versemålet:

Kontakten og pakten
med skapermakten
og altet
ble forvaltet
av prest og kateket
fra Det kongelige universitet

Ikke siden saganatten
hadde norske legfolk hatt en
hotline til Vårherre, ikke

stått i lys av gudeblikket
som en jordisk solrefleks,
henrykket, besatt, perpleks,
bortsett fra en seidmann og en heks,
ikke før ved påsketider syttennittiseks

*Hvor kom dette lyset fra
Ditt Unio Mystica*

Var det en psykose?
En åndsdaup, sa du selv
De første haugianere
ble tillagt samme kveld

Dine søsken så deg lyse
ved et tirsdags aftensbord
Du delte ut biter av solen
i hjembygda før du fór

Det går en mann og strikker
langs fjord og fjell og foss
Fem tusen kilometer til fots
mellom Malangen og Moss

Forsamlinger og bedrifter
vokser i dine spor
Du holder akkorden i åkeren
og andakter rundt et bord

En papirfabrikk ved Drammen
Et trykkeri i Kristiansand
lenge før byen fikk en prest
som ble far til Wergeland

Du styrer ditt nye rike
og regner på vinning og tap
Som de første kristne drømmer du
om eiendomsfellesskap

I åtte år får du virke
før du blir fengslet i ti
Angitt av menn i en kirke
du selv var surdeigen i

Med nøden i 1809
slapp du midlertidig fri
fordi ingen andre i landet
kunne anlegge et saltkokeri

Blant dem som satt på Eidsvoll
og mottok fremtidens jubelbrus
satt en og annen haugianer
mens du selv satt på Akershus

En palmesøndag ti år etter
i ditt femtifjerde år
ble en utslitt straffange gravlagt
på Gamle Aker kirkegård

*Hvor kom dette lyset fra
Ditt Unio Mystica*

Fra middelaldermystikken
Og mye kom fra deg selv
Men høyest står midtøstensolen
over profetenes fjell

Hans Nielsen Hauge, Johannes Tauler og herrnhuterne

AV ARILD SMEBY

Historien om Hans Nielsen Hauge (1771-1824) er en saga om søken, religion, opplysning, moral og næringslivstiltak. I år er det 250 år siden hans fødsel. Her vil vi ta opp noen sider av hans indre søken, som ble vesentlig for ham gjennom livet og i hans virke.

Den 3. april 1796 feiret Hans Nielsen Hauge sin 25-årsdag. I en lengre periode hadde han bedt inderlig til Gud om å sende ham Den hellige ånd, og at Gud måtte åpenbare sin sønns kjærlighet for ham. Så skjedde det. To dager senere mens han pløyde på farens åker og sang «Jesus, din søte forening å smake» og andre verset: «Styrk meg rett kraftig i sjelen her inne, At jeg kan kjenne hva Ånden formår ...» Plutselig ble hans sinn oppløftet til Gud så han hverken sanset seg eller klarte å si hva som foregikk i ham. Han følte det som om han var utenfor kroppen. I sin sjel opplevde han noe overnaturlig, guddommelig og salig: «At det var en herlighet, som ingen tunge kan utsi, det minnes jeg til denne dag så klart, som det skulle skjedd for få dage siden, da det dog nå er 20 år forløpen siden Guds kjærlighet så overvettes besøkte meg. Ingen kan heller fradisputere meg dette.»

Dette var vendepunktet i unge Hagues liv. Han snakket aldri direkte om hva han hadde opplevd, fordi det ikke kunne forstås. Men misforstås og misbrukes. Derfor tok det så lang tid før han nedtegnet disse ovenstående linjene.

Hauge hadde levd med fortvilelse i tyverårene. Men konfrontasjonen med den avsatte presten,

Gerhard Seeberg, hadde modnet ham og gjort ham sterk nok til å ta imot denne åndsopplevelsen. I dag ville vi kanskje kalt det en Kristusopplevelse eller et møte med den oppstandne Kristus. Hauge var nå rede og sto med begge beina på jorda.

Hans Nielsen Hauge var opptatt av disiplene og særlig av evangelisten Johannes og hans åpenbaring. Men i enda større grad identifiserte han seg med Paulus og det som skjedde på veien til Damaskus. I hans virke ble Paulus et viktig forbilde. Begge la de ut på lange vandringer og vant folks gehør. Begge var nøye med å forsørge seg selv ved å arbeide for kosten eller betale. De ville ikke ligge folk til byrde. De skrev nesten uavbrutt brev til menighetene sine. Hauge skrev også mange bøker som ble tatt varmt imot og kjøpt av søkende over hele landet.

Han hentet også kraft fra Johannes' åpenbaring, det siste skriftet i Det nye testamentet. Her skuer Johannes inn i det hinsidige og ser prøvelsene som menneskene vil bli utsatt for i endetiden. Johannes skrev ned disse bildene da han satt på øya Patmos og mottok åpenbaringen. Senere kom han til Efesos og skrev Johannesevangeliet. Han levde til han var cirka 100 år. Visdommen fortettet seg i disse ordene: *Mine barn, elsk hverandre!* Det skal være det siste han sa.

Samtidig som Hans Nielsen Hauge drev sin forkynnervirksomhet, søkte han i bøker av mellomeuropeiske mystikere og store teologer. På 1300-1400-tallet var det grupper av mennesker, såkalte vennegrupper, som var uenige i den katolske kirkens lære og den verdslige makthunger. De levde skjult i skogene

Byen Christiansfeld ble oppført av herrnhuterne på Jylland i 1772 og er i dag på Unescos verdensarvliste. Hans Nielsen Hauge besøkte stedet i 1804. Foto: Christiansfeld Centret.

rundt om i Europa. Den første biskopen deres, Jan Hus, forkynnte John Wyclifs idéer; at Bibelen var kirkens høyeste autoritet, og han avviste helgendyrkelse, valfarter, avlat og sjelemesser. Bevegelsen var en forberedelse til Luthers reformasjon. For dette ble Jan Hus forkjetret og brent på bålet i 1415.

Etterkommerner av en slik gruppe fikk i 1722 slå seg ned på grev Zinzendorfs gods i Sachsen i Tyskland. De valgte et sted ved en høyde som het Herrnhut (Herrens vokter og beskytter), et navn de også tok etter. Den herrnhutiske brødremenighet fokuserte på Jesus i forkynnelsen, hans lidelse og død. De dannet et sosialt egalitært samfunn, og herfra dro de til store deler av verden som misjonærer. Også i Norge fikk herrnhuterne innflytelse på 1700-tallet, og de dannet menigheter både i Christiania, Drammen, Skien, Stavanger og Bergen. Det var disse Hauge og haugianerne etter hvert kom til å samarbeide med. Mange av dem gikk også over til haugianerne, og i 1804 besøkte Hauge Christiansfeld i Danmark, en by anlagt av herrnhuterne på kong Christians VIIIs anbefaling.

En dag utpå senhøsten 1797 kom Hans Nielsen Hauge over en dansk oversettelse av en tysk bok:

Tauleri Omvendelses Historie, som var skrevet i år 1370 av Rulman Merswin. Hauge ble sterkt grepet av innholdet. Det var fra den tiden middelalderen gikk mot slutten, da den katolske kirken hadde startet inkvisisjonen, og da svartedauden i løpet av få år feiet ut over halvparten av den europeiske befolkningen. På denne tiden virket noen utvalgte, opplyste individer i det stille på forskjellige steder. De var anonyme ledere som var 'kalt' fra sitt vanlige liv og hadde gjennomgått årelange forberedelser og prøvelser til en innvielse. Deres oppgave var å 'se' og 'oppfatte' hva som var nødvendig for den videre utviklingen i menneskeheten. De hadde fjernet sine borgerlige navn og ble bare kalt Gudsvenn. De fremsto som fattige, beskjedne bønder, og gikk dit hvor deres hjelp var nødvendig. Ingen kom på at disse menneskene var store, innviede.

I 1348 fikk et slikt menneske som kalte seg Der Gottesfreund vom Oberland, et syn og ble bedt om å gå til dominikanerbiskopen Johannes Tauler (1300-1361) i Strassburg, cirka 300 kilometer unna. Tauler var en meget lærd mann som holdt glitrende taler og tiltrakk seg mange tilhørere. I fortellingen i *Mester-*

Jordet på Hauge gård hvor Hans Nielsen Hauge fikk sin åndsopplevelse 5. april 1796. Foto: SJ.
 Åndsopplevelsen malt av Henrik Sørensen, som en del av altertavlen i Hamar domkirke i 1954. Foto: Jan Haug.

boken kalles han «Mesteren». Gudsvennen, som også kalles «lekmannen», innfant seg og hørte noen av Mesterens prekener. Så skrev han ned den siste talen ordrett og gikk deretter for å oppsøke biskopen. For å få foretrede, ga han seg ut for å være en ussel synder som søkte skriftemål. Deretter fortalte han Mesteren at han hadde fått i oppgave av Gud å oppsøke ham for å snakke om talene hans. Lekmannen forklarte at talene var tomme og uten åndsinnhold. De var som ‘døde ord’ som kom fra studiene hans og de mange bøkene han hadde lest. *Bokstaven dreper, – Ånden gjør levende!* var lekmannens klare budskap.

Mesteren må i beste fall ha blitt hånlige irritert. At en fattiglus uten teologisk utdanning skulle irettesette ham, en lærd dominikaner, var utenkelig. Da ga lekmannen ham arkene, og Mesteren kunne selv lese prekenen, ordrett gjengitt. Konfrontert med sine egne ord, måtte han gi lekmannen rett. Men hvordan kunne dette enkle mennesket vite det? Og hva kom

mangelen av? Vel, svarte lekmannen: Du har noe som stenger for deg. For det første bærer du på en uren følelse for en kvinne du er forelsket i, og selv om ingen uanstendige handlinger er begått, er en slik kjærlighet forbudt i din orden. Mesteren ble helt ute av seg. Hvordan kunne denne mannen vite om disse følelsene? Han hadde aldri fortalt noen om forelskelsen. Vel, svarte lekmannen, Gud ser alt og jeg er hans ringe tjener som fikk i oppgave å gå med bud til deg. Mesteren var nå så overveldet, at han var villig til å høre på hva Gudsvennen hadde å fremsi. Over en lengre periode samtalte de daglig, helt til mesteren var villig til å gjøre det som var nødvendig. Han fikk som råd å trekke seg tilbake i bønn og meditasjon, og å legge vekk alle bøkene og slutte å holde foredrag i to år. Samtidig ble han advart. For dette innbar at han ville bli foraktet både av sine munkebrødre og prestekollegaer, og bli sett ned på av de som gikk til skrifte hos ham. Men hvis han ble for fattig, kunne

han pantsette noen av bøkene sine, men ikke selge dem, for bøkene ville han trenge senere.

Lekmannen måtte nå vende hjemover, selv om Mesteren ønsket han skulle være der lenger, for han trengte støtte. Men dette var en vei han måtte gå alene. I stille tilbaketrekning. Og slik det var forespeilet, ble han også hånet, foraktet og utledd. Etter to år kom Gudsvennen tilbake. Han rådet nå Mesteren til å forsøke å holde en preken. Men da Mesteren vel var oppe på prekestolen, ble han så beveget og overveldet av gråt, at han klarte ikke få frem et ord. Det ble nok en ydmykelse. Da han noe senere ble oppfordret til å prøve igjen med en forlesning, slet han til å begynne med, men så løsnet det, og det skulle bli et fordrag så mektig at flere besvimte. Mesteren hadde nå mottatt Ånden og fra nå av kunne han holde inspirerte taler. Han ble meget berømt. Lekmannen mente at siden Mesteren hadde funnet Ånden, kunne han igjen lese i bøkene sine, for Åndens opplysning ville hjelpe ham til å sortere vekk det skadelige. Så dro Gudsvennen tilbake til sine hjemtrakter, selv om Mesteren bønnfalt ham om å bli. I åtte år holdt Mesteren det gående. Da var han syk og utmattet og forsto at Gud ville kalle ham hjem. Han tilkalte da lekmannen slik at de kunne ta avskjed med hverandre.

Da Hans Nielsen Hauge leste om Gudsvennen og Mesteren, kjente han seg igjen. Åpenbaringen som han hadde hatt ute på jordet, hadde vist seg ikke å være nok. Den hadde bleknet og tørket inn etter som tiden gikk. Så fant han boken om Taulers omvendelse. Fra da av skjønte Hauge at han måtte hente *det* opp i seg selv. I sitt indre måtte han finne kreftene og lyset. Eller slik han selv uttrykte det: «Den andre høsten fant jeg Tauler omvendelseshistorie. Denne boken lærte meg å føle dybden av den brønn som man kan drikke det åndelige vann av, og gjennom det renses i sitt eget hjerte.» Hauge fikk boken oversatt og trykket hele fem ganger.

Hans Nielsen Hauge var så og si født på terskelen til en ny tid i Norge hvor menneskene i løpet av en kort periode skulle gå fra middelalderske tilstander og inn i en ny æra der budskapet handlet om løsrivelse, også gjennom personlig omvendelse og tro. Det

Fra arrangementet på Hauges Minde 5. juni 2021.
Foto: Sissel Jenseth.

som Hauge forkynte, var først og fremst personlig tro og moral, dernest moral i arbeid og handel. Hans intuitive, strategiske evner ga han sikkerhet i samtaler med menneskene han møtte, i politiavhør og vennene som han fikk til å starte eller ta over bedrifter og drive disse frem med suksess. Inntil Hauge selv havnet et 'mørkt hull' og en ti år lang arrestasjon og fengsel. Da måtte han fornye sitt forhold til Gud, for senere å bruke sin begavelse på å skape forsoning og enighet i det nye Norge etter 1814.

Kilder:

Sverre Nordberg: *Hans Nielsen Hauge 1771 – 1804*, Cappelen, 1966.

Dag Kullerud: *Hans Nielsen Hauge : mannen som vekket Norge*, Aschehoug, 1996.

Hans Nielsen Hauge: *Tauleri Omvendelses Historie*, 1798 / *Mesterboken*, Agape Forlag AS.

Rudolf Steiner: *Mystikken - ved inngangen til det nyere tids åndsliv og dens forhold til den moderne verdensanskuelse*, Antropos, 2004.

Arild Smeby har arbeidet innenfor Camhill, blant annet i England, Sør-Afrika, Vidaråsen og Hoggavik.

Det springende punkt

- SAMTALE MED MUSEUMSDIREKTØR AUDUN ECKHOFF PÅ LILLEHAMMER

AV DAG BLAKKISRUUD OG SISSEL JENSETH
FOTO: SISSEL JENSETH

Aristoteles skal visstnok være opphavet til uttrykket: «Det springende punkt.» En dag han holdt på å observere hønseegg, la han merke til at noen av dem hadde en rød, bevegelig flekk i seg. Det var de befruktede eggene. Det Aristoteles så, var kyllinghjertene som hadde begynt å slå. Aristoteles hadde fått øye på noe helt avgjørende: Livets begynnelse og forutsetning. Så han ga det røde punktet et navn: «Punctus saliva» – den løpende flekk.

For meg er antroposofien det springende punkt: Når jeg tror å ha fanget punktet, er det plutselig et annet sted. Jeg tror å ha forstått hva det dreier seg om, men skjønner at det er omvendt. Dette skjer fordi antroposofi er *liv*. Det er det lille hjertet av levende fremtid, som banker i alt som kan *bli til*.

«Mennesket», tidsskriftet som du holder i hendene, ønsker å si noe om antroposofi, og om hva det vil si å være menneske. Vi forsøker både å ha et blikk på det som skjer i verden og på oss selv. Vi leter etter sporene av det som ligger bak, og forsøker å nøste i de trådene som dukker opp, og vi søker mennesker som kan bidra til *fortellingen*.

Så oppdager vi at en av våre fremste kunsthistorikere og museumsledere er steinerbarn! Audun Eckhoff. Vi gjør en avtale og setter kursen mot Lillehammer.

Garmo stavkirke fra Lom på Maihaugen.

Audun Eckhoff.

Å SAMLE TRÅDER

Vi ankommer Maihaugen presis klokken 13.00 som avtalt. Direktøren for Lillehammer museum tar imot i døren, og snart sitter vi ved et kafébord i Besøks-

senteret med utsikt mot Mjøsa og byen.

Alt handler om å samle – tråder, sammenhenger, fortellinger. Audun Eckhoff ble for alvor kjent for det norske folk da han ble utnevnt til direktør for Nasjonalmuseet i 2009. Før det hadde han gjort seg bemerket med å utvikle museene i Bergen. Det milde ansiktet hans dukket stadig opp i avisene. Alle var glade. Endelig skulle det bli slutt på vanskelighetene rundt Nasjonalmuseet. Han var en som tok med seg både tiden og medarbeiderne inn i en skapende prosess. Etter åtte år ved museet, var han noen år i Arbeidsgiverforeningen Spekter, før Audun igjen var klar for en ny stor utfordring, Stiftelsen Lillehammer museum i Innlandet, der han startet opp på nyåret.

– Ja, dette er Innlandet og ikke utlandet, påpeker Audun, idet vi skotter ut mot tårnet på Garmo Stavkirke fra Lom. En kirke som ble bygget for tusen år siden, før den forfalt og ble gjenreist på 1200-tallet, og for hundre år siden ble flyttet hit til De Sandvigske Samlinger. Stavkirken inngår nå i Audun Eckhoffs rike. Her hersker han over en imponerende tidslinje; fra solsvidde og mørktjærede middelalderbygninger med opphav langt oppe i dalene, til moderne kunst i et bygg tegnet av Snøhetta. Etsteds imellom finner man Bjørnstjerne Bjørnsons Aulestad og Sigrid Undsets Bjerkebæk. Det går tråder både til Paris og

Einar Lunde inviterte kunstnere og arkitekter til å utforme nytt design for møbler. Produksjonen av Lundemøblene startet opp i 1903. Fra Lillehammer kunstmuseum, den faste samlingen.

Amerika, til Nobelprisen i Litteratur og OL i -94, men også det antroposofiske miljøet på Lillehammer.

KUNSTNER-KOLONI

For disse usynlige trådene er viktige. Også forbindelsene til Dornach, Rudolf Steiner og antroposofien. Med malere som Halvard Blekastad, Lars Jorde, Thorvald Erichsen med flere, og diktere som Olav Aukrust og Ivar Mortensson-Egnund. Den samlende personen i dette miljøet på Lillehammer var forretningsmannen og samfunnsbyggeren Einar Lunde (1875-1951). Egentlig ville han blitt maler, men 27 år gammel måtte han ved farens død overta forretningsvirksomheten. Så begynte Einar Lunde å produsere designmøbler, lenge før det uttrykket var tatt i bruk. Sammen med kona Eva åpnet de sitt hjem, der mange av landets beste kunstnere vanket. Disse utgjorde nærmest en kunstnerkoloni. Med sin generøse støtte til kunstnerne, kom Einar i besittelse av mange kunstverk. Disse mente han burde glede et større publikum, og i 1921 skjenket han og kona 107 verdifulle bilder til Lillehammer by. Lundesamlingen, som den kalles, dannet grunnstammen i det som skulle bli Lillehammer bys malerisamling, i dag Lillehammer kunstmuseum.

Vi spør Audun om han kjenner noe til dette mil-

jøet, der også Sophus og Betty Clausen var viktige personer. Sophus med sitt kompaniskap med Max Manus etter krigen og generalsekretær i Antroposofisk Selskap på 70-tallet. – Men nei, foreløpig er han «ny» på Lillehammer og ukependler med bolig i hovedstaden. Vi forteller at Einar Lunde fant veien til teosofien allerede i 1909 og ble en drivende kraft i Lillehammergruppen av Antroposofisk Selskap. Einar og Eva fikk ti barn, og ikke minst datteren Eva Lunde (1914-2015) kan takkes for sin store innsats for eurytmiutdannelsen her i landet. Som flere av sine søsken ble hun sendt til Dornach i Sveits for å gå på steinerskole da hun var 15 år.

EN TIME I SILKEBOKEN

Med dette knytter vi an til Audun Eckhoffs biografi. For også han ble et steinerbarn, i en alder av 10 år.

– Jeg begynte på vanlig skole, men trivdes ikke, forteller han. – Så mor tok kontakt med en steinerskolelærer hun kjente. Han het Johan Heier. De hadde tidligere arbeidet sammen i Fabritius forlag. Da hun la frem sine bekymringer, sa Heier: – Jeg har en femte klasse. Audun kan begynne der! Og slik ble det. Like før jul hoppet Audun fra fjerde klasse i offentlig skole direkte over i femte klasse på Rudolf Steinerskolen i Oslo. – Jeg kom inn i perioden da de holdt på med den greske mytologi og skjønte ikke så mye av det til å begynne med. Men det kom seg etter hvert. Johan Heier var en glitrende lærer.

Leksene kalte Audun «en time med silkeboken». Elevene skulle tegne og fargelegge det de hadde gjennomgått i periodeundervisningen samme dag. Og leksene skulle vare én time. Så når han kom hjem, stilte han eggeklokken på 60 minutter og satte i gang. – Jeg var glad i å tegne og kom lett inn i oppgaven. Når eggeklokken ringte, var jeg fri til å gjøre annet.

«En time med silkeboken» kalte han også bidraget sitt i boken *Liv laga – Erfaringer fra Steinerskolen*, som ble initiert av Svein Bøhn, Cato Schiøtz

Fra Lundesamlingen, Lillehammer kunstmuseum:
Marken i Lillehammer, Lars Jorde, 1906.
Hester i sne, Thorvald Erichsen, 1907.

og Peter Normann Waage i 2010 og utkom på Arneberg forlag. Audun var en av 25 tidligere elever som der reflekterte over sin skolegang på steinerskolen.

DET ESTETISKE

– Det viktigste for meg med steinerskolen var vektleggingen av det estetiske, sier Audun, – og tegningene mine falt lett inn i det som kan kalles den karakteristiske steinerskole-estetikken. Konturer var tabu! Flatene skulle fylles. I møte mellom disse oppstod former og rom. – Jeg hadde det nok i meg fra før, samtidig som den estetiske sansen ble ivaretatt både av læreren og hele miljøet. Dette er jo også et sentralt punkt i pedagogikken. I tillegg var det hvordan det muntlige ble vektlagt. Et minimum av lærebøker, og lærerne som fortalte om alt mellom himmel og jord! Det oppmuntret en til å uttrykke egne opplevelser. En inderliggjøring av stoffet i tekst og tegninger. Denne siden av skolegangen har jeg hatt stort utbytte av, sier Audun. Likeledes evnen til å tenke tingene helt gjennom; hva ting betyr og hvor de kommer fra. – Det har jeg nytte av i alle slags situasjoner.

Det er tydelig at Audun Eckhoff så opp til læreren sin. Og nettopp dette er et springende punkt i steinerpedagogikken. Ser eleven opp til læreren, kan denne «beundringskraften» forvandle seg til selvstendighet i valg av idealer når eleven blir voksen. I et intervju i ukeavisen *Ledelse* høsten 2020, forteller Audun: – For noen år siden ble jeg som gammel elev bedt om å skrive et bidrag til en bok om Steinerskolen. Jeg sa selvfølgelig ja. En tid senere fikk jeg besøk av to av mine gamle lærere, blant dem min gamle klasseforstander, på kontoret mitt i Nasjonalmuseet. De ville overrekke den ferdige boken personlig. Det var veldig rørende. Lærerne var Svein Bøhn og Johan Heier, som da var 80 år.

NORGES INDRE HISTORIE

Auduns mest minneverdige tegning på Steinerskolen, i hans egne øyne, var da de hadde om Svartedauen. Tegningen hans forestilte dødskampen til et menneske med byllepest i et øde og gudsforlatt landskap. Med fargene svart, brunt, irrgrent og gult. Perioden

Fra Lundesamlingen, Lillehammer kunstmuseum:
Portrett av døende mann, Sigrí Welhaven, 1911.

det ble undervist i het – karakteristisk nok for steinerskolen – Norges *indre* historie.

Senere, i sitt tidlige voksenliv, har Audun sett nærmere på de idéhistoriske røttene som steinerskolen bygger på, og han satte seg inn i noen av Rudolf Steiners ideer. Ikke alt kunne han bifalle, men han måtte bejae sin egen skolehverdag som foregikk på slutten av 1960- og begynnelsen av 1970-tallet.

Audun Eckhoff og Dag Blakkisrud i utstillingen med kirketekstiler av Borgny Svalastog.

Borgny Svalastogs kirkekunst.

Klassen hans var den første som gikk ut 9. trinn på Hovseter. – For meg var det utenkelig å gå på et vanlig gymnas etter steinerskolen, forteller Audun. I stedet ble det Forsøksgym slik flere av hans klassekamerater også gjorde.

Til slutt må vi spørre om hans verste opplevelse på steiner-

skolen, men Audun Eckhoff er altfor høflig til å gå inn på en slik problemstilling. Med sitt litt tilbakeholdte smil, sier han nei, det kan han ikke huske.

MED SANS FOR DYPERE SAMMENHENGER

Den som møter Audun Eckhoff for første gang, kan komme til å tolke ham like godmodig som hans ytre skulle tilsi. Men ganske snart får en oppleve noe

annet. Bak det rolige blikket arbeider en intrikat og kompleks hjerne med glitrende og lynende synapser. Audun er skolert i bortimot alt og kan antagelig bringe enhver samtale til et dypere – eller høyere – nivå. «Das Nichts nichtet» siterer Audun fra Heidegger og ser en linje fra middelaldermystikken til Frankfurterskolen. Sitatet skal han benytte under åpning av den store utstillingen til Borgny Svalastog: Kirketekstiler 1984-2021. Utstillingen heter *Dine boliger er meg kjær* og vises i Sandvigsalen på Maihaugen frem til 19. september.

Vi får bli med inn i utstillingsrommene. Så overnaturlig vakkert. Bispekåper og antependier, liturgiske farger og nitide detaljerte broderier. Visstnok var det Moses som fikk en direkte beskjed fra Vårherre at hans bror Aron skulle bli den første prest og kles i vakre farger og edle stoffer. På Borgny Svalastogs vegner siterer Audun: «There is not enough of nothing» med henvisning til John Cage. Det er ikke *nok* av ingenting. Vi trenger *mer* av ingenting. Rommet der noe kan bli til, få utvikle seg og vokse. Det uforklarlige som gjør alle ting mulig. Noen kaller det Gud.

JUBILEER SOM DRIVFJÆR

Lillehammer fikk kjøpstadsrettigheter i 1827 og om ikke lenge er byen 200 år. Et slikt jubileum gir muligheter for å realisere store ideer. Som tidligere OL-by har Lillehammer gode erfaringer i så henseende. Nå gjelder det en stor utvidelse av museet. En kunsthall under torvet. – Hva? spør vi. – Ja, hvorfor ikke?

Audun forteller at Snøhetta, arkitektfirmaet som tegnet Lillehammer Kunstmuseum, står bak planene. Og for dem av oss som fremdeles er på beina i 2027, blir det 1000 m2 under Stortorget i Lillehammer. Siden prosjektet ledes av en direktør som vet hvordan store byggesaker skal planlegges, har vi tro på at det er noe vi alle kan se frem til.

Dag Blakkisrud er språkformer, eurytmist og kulturarbeider. Sissel Jenseth er daglig leder i Dialogos.

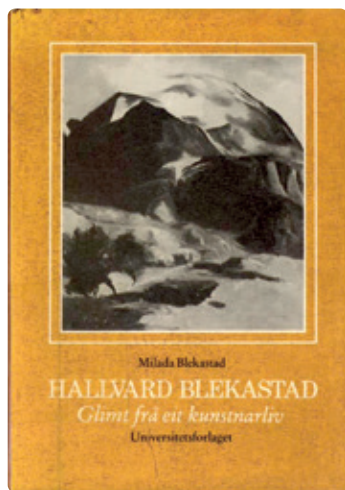

Hallvard Blekastad: glimt frå eit kunstnarliv

UTDRAGET ER HENTET FRA MILADA BLEKASTADS BOK, UNIVERSITETSFORLAGET 1983, FRA S 124.

Endeleg kom dei til Dornach utanfor Basel og fekk sjå Geotheanum, denne fyrste merkelege byggnaden som var samansett av store massive treblokkar og som skoren ut av ei mektig hånd i reine, runde former. Der låg han som frigjord i harmoni med landskapet, under åsane som var kledde med vårleg lauvskog. Men då Hallvard kom inn i den fyrste store salen der alle stansa i taus ovundring, vart han kvalm,

fortalde han. Den store kuppelen var dekoren med bilete av ulike målarar etter skisser av dr. Steiner. Medan verdskrigen hadde rasa nokre få kilometer frå Basel, hadde friviljuge frå mange land arbeidt på denne byggnaden etter modellar og teikningar av dr. Steiner og saman med honom sjølv. Fargane i kuppelen var nok «reine» tubefargar men i ein skrikande disharmoni, som vart forsterka av det sure ljuset frå dei høge glasi. Kvart av dei var eit vakkert kunstverk for seg, gravert inn i tjukt glas av ei sterk, rein farge. Tilsaman gav dei i alle fall ikkje noko reint ljøs.

Tanken fór gjennom hovudet til Hallvard med det same: han ville snu og reise sin veg – til Paris. Her hadde han ingen ting å lære som målar. Men når han såg det ekstatiske uttrykket til Morgenstjerne som stod der med falda hender, hadde han ikkje hjarta til det. Han rusla innover, inn i den andre salen med den vesle kuppelen. Og her hadde ein verkeleg målar vore på ferde, her vart han imponert.

Dekorasjonane var mest nonfigurative fargefelt med einskilde figurar som var som fødte ut av fargen. Og her var både fast form og komposisjon og kultiverte fargar i mange sjatteringar, her var styrke og harmoni. Målaren som hadde dekorert den vesle kuppelen var Rudolf Steiner. Seinare tala Hallvard med honom om dette, fritt som vanleg, og sa at denne målaren retta seg nok ikkje etter teoriane som han lærte frå seg: å måle utan teikning, utan plan, «aus der Farbe heraus». Steiner svara like fritt: «Ich bin Maler, aber noch kein geisteswissenschaftlicher Maler.» Det var framtidsvegen han peika ut for andre.

I mange brev frå Dornach fortel Hallvard om det glade samarbeidet som fyller Goetheanum. «Her blir det arbeidt med ein intensitet som er aandsvitskapen verdig.» Sjølve byggverket var ikkje ferdig enno, alle stader vart det snikra og måla og hamra. Ved sida av målingi var det det sosiale spørsmålet som opptok Hallvard mest. Her var han saman med tyskarar og russarar, amerikanarar, engelskmenn og hollendarar, lutfatige flyktningar og millionærar. Dei hadde vore i oversjøiske land, mange av dei, og alle var samde om at dei gamle samfunnsordningane ikkje lenger rakk til. «... Daa eg i Stuttgart saag folkemassor dr. Steiner samla omkring talarstolen sin og alle dei varmhuga menner som sette livet sitt inn paa trigreiningi, daa tykte eg at eg alt saag ei verdensmakt i emning - so eg laut syngje med Bjørnson: «Begyndte som en susen i kornet sommerdag ...»

Og han var med på dette arbeidet so godt han kunne. I juli var han framleis frisk, hadde godt av «grasmaten» i kantinen, og arbeidde i eit kjøleg arbeidsrom i kjellaren i «Bau», som alle kalla Goetheanum, «... eg arbeider dørklunkor aat Bau, det skal vera 160 slike ... av tre, hard ved, bøk, eik, løn o.s.b. Rundt meg staaer det fullt med kvinnfolk, vi er 5 st. paa tvo høvelbenkar, den eine har emnet sitt fastskruva i eit skruvsted. Dei har aldri arbeidt med jarn nokon av dei fyrr – men vera med skal dei, vera med *aa arbeide paa Bau!* Anten dei hogg jarnet sitt i handi eller i skruvstedet, det blir det same, dei arbeider like trutt; ho som har sitt i skruvstedet, du kan tenkje deg korleis jarnet (hoggjarn) hennar blir; eg spør ho um det ikkje er skjemt. «Nei daa.» Med skalute jarn og blodige hender arbeider dei. Med kunstgefühll arbeider dei. Og dei kan segja meg paa prikken for kvart hogg eg gjer anten det er gjort med kunstgefühll eller ei. Den fyrste dagen eg var der spurde eg etter ei sag. «Sag?» Eg prøvde forklare dei at med ei sag kunde ein gjera same arbeidet paa 1 min. som eg med jarn laut bruke 10 min. til. Daa log dei alle overberande: «Handverkar!» Med slike kvinnfolk i hælom har dr. Steiner arbeidet heile tidi. Dei hengjer seg innpaa'n som lus, og han let dei hengje. Eg beundrar den mannen. Det er sjølv sagt mange dugande kvinnor som arbeider i Bau; men desse eg talar um, um dei heldt paa til domedag- ... nei gjeiti gjer finare arbeid!»

skreiv han til mor den 17. juli.

Steiner vart glad for denne «håndverkaren» som snart løyste det vanskelege problemet å laga treklinikor som verkeleg kunne opne og stenge dørene ... du kan tru eg var stolt då han sa at *slike* skulde dei vera. Det gjekk ikkje so bra med målingi. Eg arbeidde saman med dr. Steiners næraste vener. Frk. Waller som *budde* hjå S. og Frau dr. Boos. Den siste helde hus. Vi kom ikkje av flekken nokon av oss. Eg trur eg skyna idéen so godt som nokon. Vi var for gamle, vi hadde lært for mykje fyrr, vi fekk det ikkje ned på papiet. Vi viste fram til Steiner, men det hjelpte ikkje stort, han hadde ikkje tid til å vise oss framgangsmåten ...» mintes han i eit brev den 17.12.1954.

Ved sida av målingi dreiv han trufast på med eurythmien. Han var so heldig at han kunne gå på kurs hjå ei verkeleg stor kunstnarinne, fru Kisseleff, ei russisk danserinne som hadde vore med og skapt denne nye kunsti saman med dr. Steiner og frua. Her fann Hallvard ein frigjerande syntese av rørsle, fargeoppleving, ord og musikk - alt opplevd med kroppen, med heile seg. Om kveldane var det mest alltid foredrag, konsert, teater eller eurythmiframsyning, ofte diskusjonar.

Hallvard som frå barndomen av låg svevnlaus det meste av natti, lik mor si i dette som i mangt anna, meldte seg friviljugt til å gå nattvakt inne i Goetheanum fleire gonger i vika. «... Naar ein staar uppaa den veldige terrassen ein kveld og ser romet vidar seg ut for ein: det bylgjande landskapet under og stjernehimmelen over - daa er ein glad for at denne borgi finst i verdi. Eg kjenner det ingen stad so klaart som her den veldige moralske kraft som ligger bak alt dr. Steiners arbeid. Her kjenner eg at det gaar an for eit menneskie vera god ... Himmelen er djupar her enn andre stader, lufti andar og liver, himmelljoset strøymmer fraa stjerne til stjerne, og stjernone blinkar og lyser so usegjeleg mildt. Denne terrassen er som for englar. Ja her gaar Goethe sjølv millom gudar. Her vil eg eingong møte min hjartans kjær!»

Slik står det i ein kladd. Han varierar emnet i mange brev, men utan siste setning. Og han skriv til alle kantar, til mor og far og sysken, til vener i Noreg og i Paris. Der går Henrik Sørensen, Jean Heiberg,

Rudolf Steiner hadde dekorert den vesle kuppelen i det første Goetheanum.

Hugo Mohr, Dagfinn Werenskiold og andre, og alle spør etter Hallvard. Sørensen målar Golgatha. Hallvard skriv til honom, at han må koma til Dornach og sjå alt det nye der.

Heime ser dei og med spanig på alt Hallvard skriv, særleg då mor. Slik han fortel vert det som eit naturleg framhald av det åndsliv dei sjølv levde, av Grundtvigs tankar og poesi, av Christopher Bruun. Bruun hadde vore so venleg mot Hallvard før han reiste. No kom bodet at han var død. «... Eg var glad i Bruun, det skynar eg no. Han var ogso ein stor og sterk mann som ein *maatte* vera glad i. Hans aand vil alltid verke kveikjande og styrkjande paa norsk ungdom. Kanskje vil han virke lenger enn sume andre av dei «store» ...», skreiv han til mor den 2. september. Alt i juni, då han var komen so godt inn i tysk at han kunne fylgje med i alle foredrag, hadde han skrive til mor med takk for eit av dei fine brevi hennar: «... Gjennom deg har eg faatt mykje kunnskap um det som heiter sjæl; eg har også lært nu eigi sjæl betre aa kjenne gjennom alt det du har sagt og synt fram. *Aandi* i oss siglar sterkt og sigerstrygg høgt over sorg og glede; men *sjæli* ho heng saman med jordlivet. Det finst ikkje noko so vart og lett paaverkelegt som ei menneskjesjæl. Ei uheppe, ein feil som vi har gjort, ei liti sorg klemmer ho ihop, so det er ein gru; – eit glimt av glede, ein glyn av von - so svingar ho seg

Fra Lundesamlingen, Lillehammer kunstmuseum:
Fra Syd-Frankrike, Hallvard Blekastad, 1926

ut over heile himmelkvelven! Og aldri har eg skyna det so godt med nokon som med deg at det er berre i kjærleiken at sjæli har sitt sanne element. Vi kan visst trygt segja, at sjæli er født ut av kjærleiken, og at ho er uroleg til ho atter finn kvile i kjærleiken ...»

Sjølvs far fekk si store oppreisning gjennom dr. Steiner, då han tala om pedagogikken og kom inn på kor viktig det var at borni fekk si fyrste opplæring på dialekt. Eit spørsmål like aktuelt i Sveits som i norske dalar. I sin store jubel over desse foredrag skreiv Hallvard eit personleg, langt referat. «... Det er det med dialekti at ho er skapningsstoff paa same tid som ho eig skaparevna. Ho voggar i sjæledjupni i det umedvitne, ho heng saman med det kunstneriske, med vaar- og nyskapskrefter, med det poetiske. Ja ho er det levande poetiske element i oss ...» skriv han. Friskulelæraren Ivar Blekastad måtte bli varm om hjarta når dette brevet kom fram. [...]

I desse dagane vart høgskulen høgtideleg opna med

den fyrste store kongressen ved Goetheanum, ein offentlig allsidig presentasjon av åndsvitskapen. Det samla seg 1300 deltakarar. Ved sida av dr. Steiner sjølv og ulike kunstnarlege innslag tala 32 fagfolk om ulike emne, ikkje alltid heilt representativt for rørsle, diverre, etter Steiner si meining. «... Dei fleste er tilreisande studentar fraa Tyskland. Fraa Norig er (her) berre tvo studentar, dr. Schielderup og cand. Schanke Jonason, som var her i sumar ein tur, og som no baade tvo bur hja meg, d.v.s. den eine, Schanke, ligg paa sofaen paa rommet mitt, den andre ligg paa salonssofaen ... Det er morosamt aa ha dei, for dei er baade tvo begeistra for dr. Steiner, og det er mykje av tvo unge norske studentar ...»

«Studentane» vart verkeleg imponerte. I desember kom både Harald og Christian Schielderup att, Harald for tredje gangen. No fyrst lukkast det Harald å få ei samtale med Rudolf Steiner.

«... Han var reint strålende daa han kom att. Vanskelege ting hadde han havt aa spyrja um, men løysing hadde han visst faatt, han var i alle fall svært tilfreds ... Dr. Schielderup er ein uvanleg sympatisk mann, eg blir gladare i han for kvar gong han er her. Han er ei type paa ein fin og ekte vitskapsmann; so stillfarande og usjølvisk, han verkar so ærleg og sann paa meg. Og noko so tolmodig til aa sitja aa høyre paa alt ein segier til han har eg aldri set maken til. Fer han upp, daa er det sak det gjeld. Og han hogg ogsaa kraftig inn paa høgskulekurset i haust paa eit kveldsmøte, mot ein ung dr. Baravalle, som tala altfor vurdlaust um den gamle naturvitenskapen. Med det innhogget skapte han seg baade vener og fiendar, men eg trur dei fleste anthroposofane tok hans parti ...»

Det som verka so frigjerande i denne nye impulsen var det kunstnarlege prinsipp som bar arbeidet i dei einskilde seksjonane. Målet var eit skapande samspel millom intellektet, kjenslelivet og den formande viljen, med moralsk ansvar og respekt for realiteten. Naturen og kulturen i vidaste forstand som i jordbruk, pedagogikk og hygiene – oppleve som eit samspel, med største vurdnad for menneskeverdet hjå kvar einskild. Det sosiale spørsmålet var utvida til å gjelde alt og alle, det måtte løysast i eit allsidig samarbeid

som gav mål og meining til alt arbeid. Berre den som veit kva han gjer, og kvifor, kan kjenne seg fri, og samstundes koma i livande kontakt med dei han tener – brukarane, publikum, dei han verkeleg arbeider for. Å selja seg sjølv for pengar er ikkje menneske verdig, meinte dr. Steiner, same kva måte ein gjer det på. I so måte var Goetheanum organisert slik at det var eit eksempel på slikt samarbeid. Der var ikkje noko isolert paradís for svermarar å koma til, men ein streng skule for den som verkeleg ville lære.

På denne tidi var dei sosiale problem i Europa og verdi ellers brennaktuelle. Her var alt børe av ei von om snart å kunne løyse dei i praksis. Dette vart teke høgst alvorleg, ikkje berre av vener, men av motsette politiske og andre krefter. Det førde jamvel til mord på ein av dei beste talarane for Steiners sosiale trigreining i Tyskland.

Brevi som Hallvard har skrive frå Dornach på denne tidi syner at sjølv han, som før aldri hadde brydd seg om politikken, opplivde med stor intensitet alt som hende i andre land. Han oppmodar på rame alvor ikkje berre foreldri og sysken på Bruvang, men hushaldaren Elise Blistill og gardskaren Aksel Solvang til å studere den norske omsetjingi av dr. Steiners «Kernpunkte der sozialen Frage».

Ein som ville setja desse tankane ut i livet, var Einar Lunde. Sidan fru Ingeborg Lindholm måtte selja garden sin på Sel, dreiv ho ein liten privatskule for born på Lillehammer, med fem elevar, to av dei hennar eigne gutar. Det skulle vera ein begynnelse til ein stor skule i dr. Steiners ånd. Lunde sende brev på brev til Dornach for å få Hallvard til å vera styrar ved denne skulen. Planane var ikkje heilt klåre, men høgflugande. I fyrste omgang kunne han skaffe hus til opptil 10 born, neste år ville det sikkert koma 30, neste år 60 og slik bortetter.

Fru Lindholm skulle vera med, og frk. Signe Roll som eurythmi-lærarinne. Til å finansiere denne skulen skulle det samstundes grunnleggjast ei isforretning, eit gartneri med blomehandel, ein thesalon, ein vegetarrestaurant, eit pensjonat, ein kunsthandel med faste utstillingar, og «spørsmålet om aa tregrene min forretning blir vel ogsaa en gang aktuelt». Til dette vil Lunde finne deltakarar m.a. i Ivar Blekastad.

Hallvard skulle spørja dr. Steiner om råd for alt dette, og for møbelproduksjonen, som Lunde verkeleg hadde sett i gang ut frå teikningar av dei beste moderne kunstnarane.

Hallvard Blekastad: glimt frå eit kunstnarliv, Milada Blekastad, Universitetsforlaget (1983). Boken kan leses i sin helhet på Nasjonalbibliotekets nettside: www.nb.no/nbsok/nb/e64fd9dc9b77e1c-32b58e162654f50bd?lang=no#0

Fra Lundesamlingen, Lillehammer kunstmuseum: Portrett av Dan Lindholm, Hallvard Blekastad, 1934.

Livet er ikkje ein annan stad - om å vera til stades i eige liv

REFLEKSJONAR INSPIRERT AV JOSEPH BEUYS - 100 ÅR

AV OLA AUKRUST. FOTO: BEUYS2021.DE

EIN BONDESTUDENT MØTER BEUYS

I 1984-1985 studerte eg naturvitenskap eit år ved Goetheanum i Sveits. Sentralt i studiet var å øve seg i å sjå, sanse, ta innover seg fenomena som dei er. Ikkje slik ein forestillar seg at verda er eller burde vera. Goetheanum ligg ein liten trikketur eller sykkelstur utanfor Basel, så for å få litt avstand til livet på «Goetheanum-haugen» kunne Basel by på ei kjærkomen avveksling og distanse.

Basel har sidan mellomalderen vore ein fristad i hjørnet mellom Sveits, Tyskland og Frankrike, for ukonvensjonelle individ, ein Erasmus frå Rotterdam

eller Paracelsus, og open for nye straumdrag i kunst og filosofi. Det fins gode museum, både for gamal og ny kunst. Ved sida av dei gamle meisterar møtte eg her ei forunderleg verd av keltisk mytologi, sjamanisme, sjukehussenger, raude og grøne kors, flasker og krukker, ein sensibel strek, feitt og filt, ei stille verd i jordfarger og naturmaterialer, av politiske provokasjonar; Joseph Beuys.

Ikkje umiddelbart lett å «forstå», men den intellektuelle «forståing» er heller ikkje det viktige, ikkje når det gjeld verka i naturen, og ikkje når det gjeld det vi kallar «kunstverk». Ei interesse og nysgjerrigheit var vekt. Etter kvart var eg med på ulike seminar og symposium arrangert av miljøet rundt Beuys. Beuys var aksjonskunstnar, mange opptak frå ulike aksjonar er tilgjengelege. Eg såg latteren og alvor, utstrålinga. Ein døropnar var Volker Harlan (prest i kristensamfunnet – eg besøkte han nokre år seinare for å lage eit intervju som Herba-redaktør) sine «Verkstadsamtaler» med Beuys, som fylgjande passasje er henta frå: «Om eg arbeider i hagen, om eg pratar med andre menneske, om eg er ute i trafikken, om eg les ei bok, om eg underviser – det er det same kva slags arbeid eller gjeremål eg skal utføre. Eg må alltid vera til stades, dvs. eg må alltid ha eit overblikk over samspelet av krefter. Det vil seie at eg alltid må planlegge, førebu meg. Så når det dreier seg om ei spesiell kunstnerisk handling, at eg skal skape eit vakkert rom, dekke eit bord eller kanskje male eit bilete, lage noko arkitektonisk, – då har eg kreftene nærverande.»

Dette har sidan fylgd meg i kvardagen.

KVA ER KUNST?

Med dette sprenger Joseph Beuys vår tillærte forestilling om kva som er kunst. Kunstens vesen er knytt til vårt kreative potensiale, til det som gjer oss til menneske, som gjer oss til «jordiske gudar»: Vår evne til å vera nyskapande, til å vera kreative. Dette er ikkje knytt til ei privilegert gruppe menneske som kan kalle seg kunstnarar, difor er Beuys sitt mest berømte slagord: «Kvart menneske er ein kunstnar!» («Jeder Mensch ein Künstler.») Med dette meiner han særleg innanfor det sosiale livet, i våre store og små samanhengar.

Bakgrunnen ligg i Beuys si oppleving av kunstens fallit for å unngå «Den europeiske katastrofen»: Dei to verdskrigar. Difor ser Beuys kunsten si oppgåve langt meir fundamental for framtida enn stivpynta klientell på pianokonsertar eller sprettande champagnekorker på utstillingsopningar.

KUNST OG POLITIKK

Spranget er ikkje langt over til det vi kallar politikk. Beuys var med å stifte «Freie Internationale Universität», eit forum for forskning på tvers av vante kategoriar og disiplinar, - der også kunst skulle vera ein integrert del. Mot slutten av 70-talet utvikla det seg eit samarbeid mellom ulike grupperingar: Atomkraftmotstandarar, fredsaktivistar, miljøvernformkjemparar, eit fargerikt fellesskap som skulle bli ei politisk kraft i Europa. Ved Europavalet i 1979 var Beuys av dei viktigaste listekandidatane, og 13. januar 1980 vart partiet «De grønne» formelt stifta. Dette er utan tvil «urpartiet» og førebilete for vidare danning av grøne parti rundt omkring i Europa.

Documenta i Kassel er ein av verdas viktigaste arenaer for moderne kunst. Ved Documenta i 1982 var Beuys delaktig med verket «7000 eiketrær».

Joseph Beuys, 1968. Foto: Angelika Platen,
© bpk / angelika platen.

Frå oppstarten skulle det bli planta 7000 trær rundt omkring i byen Kassel, med ein basaltstein ståande ved sida av. Kunst? Økologi? Installasjon? Performance? Politikk? Ja – og i fyrste rekke: Sosial kunst!

METAMORFOSER. OM BEUYS OG STEINER

Joseph Beuys møtte lite forståing i det antroposofiske miljø i si levetid. Han passa ikkje inn i etablerte skjema og forestillingar om kva «antroposofisk kunst» skulle vera. Ingen akvarellar som såg ut som dei var dyppa i badekaret.

Beuys hadde huset fullt av Steiner sine bøker, grundig lest med mange notatar og understrekingar. Han fortel om ei oppleving i barndomen, «der han får i oppdrag av Rudolf Steiner, litt etter litt å fjerne folks framandgjerding og mistillit overfor det spirituelle». (Brevveksling med Manfred Schradi)

Det er kunsthistorisk godt dokumentert at Rudolf Steiner var av vegvisarane inn i ei ny tid, ein

banebrytar for oppbruddet frå tradisjonalismen til den abstrakte og moderne kunst, ei inspirasjonskjelde for målarar som Kandinsky, Klee, Mondrian. Rudolf Steiner var ein avantgardist. Eit tydeleg bilete på det er spranget frå det fyrste Goetheanum, eit slags klassisk tempel på haugen utanfor Basel som brann ned før det var ferdigbygd, til eksisterande bygg i plastisk betong som reiste seg frå asken, med jugendstilpreg, på grensa av datidas tekniske moglegheiter...

TEORI U, «PRESENSING»

Claus Otto Scharmer voks opp på ein av dei større, eldre og veldrevne bio-dynamiske gardane nord for Hamburg. I sin oppvekst var han nok ikkje av dei som var mest til hjelp i gardsarbeidet ... I ungdomen var han ein del av det aktive miljøet rundt Beuys. Etter studier ved renommerte universitet i USA, har han utvikla sin «Teori U». I seinare år blir han henta inn frå dei største firma når dei strevar og treng fornying.

«Teori U» er måtar å opne opp tanke, følelse og vilje. Det er metoder for å koma bort ifrå etablerte, rotfesta, inngroddde forestillingar, reaksjonsmønstre, følelsseskjema. Det er vegar for fornying og kreativitet, – også på det kvardagslege planet.

Den tsjekkiske forfattaren Milan Kundera skreiv ein roman med tittelen: «Livet er et annet sted». Dette utsagnet er aktuelt i ei tid der livet lever seg ut via skjermer. Det er eit tap av å vera til stades, å sanse, å drøyme, av fascinasjonen for det ein, som Askeladden, møter på vegen. I omgrepet «presensing» ligg ein streben etter fullstendig å vera til stades som sansande, følande og tenkjande subjekt. Det er å ta attende sitt eige liv.

OM ALVOR OG HUMOR

Når ein ser samtaler, intervju, aksjonar med Joseph Beuys, er den store latteren påfallande. Men like under overflaten ligg det store alvor. «Det er døden som held meg vaken», er eit kjent sitat av Beuys. Det er ei «dødsbevisstheit», som hos Jens Bjørneboe.

Smilet gjer oss menneskelege, i medvit over kor feilbarlege og sårbare vi er. Ein avstand til vårt

eige gravalvor og vår eigen snusfornuft. I arbeidet på garden i Lom, seier eg ofte: «Vi må ta tre steg attende for å få litt avstand», om det er å setja opp eit tregjerde eller plante basilikum i rader. Dette er også eit bilete for livet elles: Av og til må vi ta desse stega til sides for å sjå tydeleg kva vi er i ferd med å gjera. Kall det sjølvrefleksjon, sjølvkjenning. Smilet og latteren er eit av dei viktigaste hjelpemiddel. Difor er også «verdenshumoren» med oppe i venstre hjørnet på Steiner si «altertavle» for det fyrste Goetheanum.

«TA VARE PÅ FLAMMEN!»

Beuys var heile livet prega av krigsskadene han fekk, særleg etter ein flystyrt på Krim mot slutten av krigen.

12. januar 1986 mottok Joseph Beuys Wilhelm-Lehnbruck-prisen i byen Duisburg. Han heldt da ei takketale ved mottakinga av prisen. Dette skulle bli hans siste offentlege opptreden. Wilhelm Lehnbruck var tysk skulptør og ei viktig inspirasjonskjelde for Beuys. Lehnbruck tok livet sitt etter fyrste verdskrig. I talen er det ein djupt alvorleg og prega Joseph Beuys som talar, talen får ein testamentliknande karakter. Han viser til Rudolf Steiner sitt opprop til «Den tyske kulturverd» etter at barbariet i 1919 endeleg er til endes. Lehnbruck var ein av underskrivarane – rett før han tok livet sitt.

Beuys avsluttar talen med ein djupt gripande dikt frå 1700-talet med tittelen «Ta vare på flammen». For tar vi ikkje vare på flammen, flammen om den udødelege menneskesjel og vårt store menneskelege potensiale, vår kreativitet og vårt ansvar – da sloknar lett flammen i vinden, og hjartet må breste.

Beuys forlot denne verda 23. februar 1986, 11 dagar seinare. I ei tid der det, som alltid, er mange som slit med å finne mål og meining i liv og død, står dette som ei siste oppfordring frå Beuys: «Beskytt flammen!»

LITTERATUR FOR INSPIRASJON

C. Otto Scharmer: *Teori U. Antropos*, 2011

Volker Harlan: «Was ist Kunst?» *Werkstattgespräch mit Beuys*. Urachhaus, nytt opplag 2021

Rainer Rappmann, Volker Harlan, Peter Schata:

«Verdenshumoren» fra skulpturen Menneskehetsrepresentanten, Rudolf Steiner, Goetheanum.

Dr. Claus Otto Scharmer

MIT, Cambridge

Soziale Plastik – Materialien zu Joseph Beuys.

Achberger Verlag, 1984

Rainer Rappmann, Joseph Beuys, Bernhard Blume:

Gespräche über Bäume. FIU-Verlag, Wangen 2006

Christiane Haid, Walter Kugler: *Beuys im*

Goetheanum, Verlag am Goetheanum, 2021

Det fins utallige opptak av Beuys på internett, frå

aksjonar, intervju, søk til dels etter:

- Die Lehnbruck-Rede
- Frühstücksgespräch (1985)
- Über Inkarnation und die menschliche Seele

*Ola Aukrust er biodynamisk bonde som driv Aukrust
gard og urteri i Lom. www.aukrust-nordgard.no*

EIKER OG BASALTSTEINER I KASSEL, TYSKLAND

Joseph Beuys foreslo i 1982, for *Documenta 7*, en plan om å plante 7000 eiker i byen Kassel, hver ledsaget av en basaltstein (www.7000eichen.de). De 7000 steinene ble stablet på plenen foran Museum Fridericianum slik at man kunne se at haugen krympet hver gang et tre ble plantet. Til sammen tok det fem år. Det største problemet var å skaffe nok penger til prosjektet. I tillegg møtte han også politisk motstand, men ordføreren i Kassel sto ved Beuys side. Ettersom trærne ble plantet, økte også toleransen.

Som sosial skulptur griper kunstverket i Kassel radikalt inn i byens struktur og skaper nye byrom. Prosjektet ble dermed også en gest i retning av en grønn byfornyelse – og det hadde innvirkning på mange byer rundt i verden. Kunstverket gir også en ny forståelse av mennesket, som en kreativ skapende sjel – hvor eiken symbolisere det varige.

Beuys plantet den første eiken 16. mars 1982. En beplantet gate i Kassel. Foto: Sissel Jenseth. Tre og basaltstein. Foto: Wikipedia. Basaltsteinene stablet på plenen foran Museum Fridericianum. Foto: 7000eichen.de. Fem trær ved Steinerskolen i Kassel. Foto: SJ.

Sosial skulptør

Den tyske kunstneren Joseph Beuys er en av det tjuende århundrets mest toneangivende skikkelser. Denne våren er det hundre år siden han ble født.

AV MONA PAHLE BJERKE. FOTO: BEUYS2021.DE

Gjennom hele sitt kunstnerskap var Beuys opptatt av kunstens samfunnsforvandlende potensial. Han kalte det sosial skulptur. «Vi er nødt til å revolusjonere mennesketanken, men revolusjonen må skje inne i hvert enkelt menneske...» sa Beuys.¹ Han hentet inspirasjon fra de store, tyske romantikerne, men fremfor alt lente han seg tungt på den kontroversielle

.....
1 Beuys-sitatet er hentet fra Goldberg, RoseLee; *Performance art from futurism to present*, Thames & Hudson, 1979, i kapittelet: «Joseph Beuys», s. 149.

østerrikske filosofen Rudolf Steiner.² Beuys var en erklært tilhenger av antroposofien, men klarte aldri å finne seg til rette blant antroposofene.³ I hans personlige bibliotek fantes imidlertid hyllemetere med Steiners foredrag med nitide understrekninger og notater. Det var ikke Steiners egenartede goethanistiske uttrykk som inspirerte ham, men hans kunstneriske, sosiale og spirituelle tankegang.⁴ Beuys utforsket forestillinger, holdninger og myter. Inspirert av Steiners tregreningsfilosofi undersøkte han muligheten for en politisk fornyelse, og søkte etter måter å gi det spirituelle et uttrykk som var på talefot med samtiden.⁵ Kanskje var han den aller siste genuine utopist, skriver kunsthistorikeren Ina Blom i boken Beuys.⁶

ERINDRINGSARBEID

I 1962 kom Beuys i kontakt med Fluxus-bevegelsen, som var en flunkende ny kunststrømning i tiden. De ønsket å samle alle avantgardister i Europa og

.....
2 Se: Steiner, Rudolf: *Antroposofi og kunst*. Foredrag fra 18. og 20.5. 1923. Utgitt på norsk av Solumvennen Forlag.

3 Adam, David: *On Joseph Beuys and Anthroposophy: Selections from "From Queen Bee to Social Sculpture"*: *The Artistic Alchemy of Joseph Beuys. Afterword to Rudolf Steiners Bees*. Hudson, New York, Steinerbooks, 1998/Brüderlin, Markus (red.) *Rudolf Steiner and Contemporary Art*. DuMont Buchverlag, 2010/Danbolt, Gunnar: *Om Rudolf Steiners estetikk*. http://libra.antropos.no/GD_Hverdagens_forvandling.html.

4 Holland, Allison: *Joseph Beuys and Rudolph Steiner: Imagination, inspiration and intuition*. National Gallery of Victoria, 2008.

5 Se Waage, Peter Nordmann: *Mennesket, maktene og markedet; Rudolf Steiners sosiale ideer imøte med globaliseringen*. Pax Forlag, 2002.

6 Blom, Ina: *Beuys*, Gyldendal. 2001. s. 10.

USA, men Joseph Beuys ville de ikke inkludere. De opplevde ham som altfor romantisk og esoterisk, men fremfor alt betraktet de prosjektet hans som utpreget tysk, og derfor ikke i tråd med Fluxus-bevegelsens internasjonale fokus.⁷ Men hva var det egentlig som var så tysk ved Beuys sin kunst? Antakeligvis handlet det om hans tematisering av det tyske samtidstraumet: Han var blant de første som forbrøt seg mot det stilltiende forbudet i tiden mot å berøre Tysklands totalitære og skambelagte nære fortid. Mot bakteppet av den sterke viljen til fortrenkning og fortieelse som preget tysk etterkrigskunst, skapte Beuys det Benjamin Buchloh beskriver som «...an aesthetic of mnemonic», altså en erindringshjelpende estetikk.⁸

Uansett var han en skikkelse som stadig tiltrakk seg oppmerksomhet, og som vekket sterke følelser og reaksjoner hos sitt publikum. Ikke alle reagerte like positivt. I Düsseldorf, der han hadde sitt virke, kom han flere ganger i klammerier med myndighetene, og fikk etter hvert også sparken fra sin stilling som professor ved Kunstakademiet. I 1964 ble han angrepet av høyreorienterte studenter på Universitetet i Aachen, mens han utførte performansen Festival of New Art. Her smeltet han to store stykker fett på en stekeplate til lydsporet av Joseph Goebbels beryktede Totale Krieg-tale.

Også performansen «How to Explain Pictures to a Dead Hare» som han utførte på Galerie Schmela i Düsseldorf i 1965 ble lagt merke til. I utstillingen som viste hans egne tegninger gikk han rundt med hodet smurt inn med honning og bladgull og med en død hare i armene. Han lot harens poter berøre de forskjellige tegningene som en pekende eller velsigende gest. Deretter satt han på en stol i et hjørne av galleriet med haren i armene, og forklarte meningen med bildene sine for det døde dyret. Det er nettopp det sterkt teatraliske og sakramentale som har fått kunsthistorikeren RoseLee Goldberg til å sammenlikne Beuys aksjoner med pasjonsspill.⁹

7 Buchloh, Benjamin: "1964" I Foster, Hal mf. *Art since 1900*. Thames & Hudson, 2004. S. 556 - 561

8 Ibid. S. 557

9 Goldberg. Ibid.

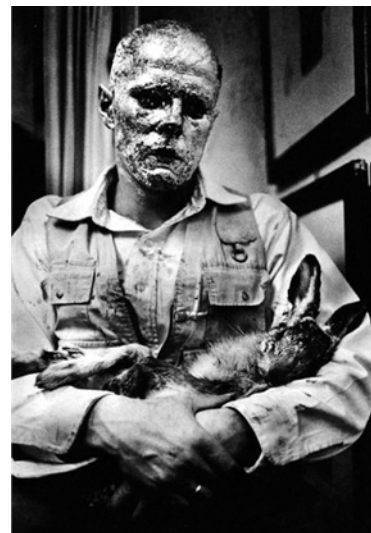

Fra Joseph Beuys performance «How to Explain Pictures to a Dead Hare» som han utførte på Galerie Schmela i Düsseldorf i 1965. Foto: Ukjent https://d16kd6gzalkogb.cloudfront.net/magazine_images/joseph-beuys-how-to-explain-pictures-to-a-dead-hare-1965.jpg
© Joseph Beuys/BONO 2021.

VERKENES UKLARE STATUS

Men Joseph Beuys var ikke bare performancekunstner, han jobbet også med skulptur, video og installasjon.

Mange av arbeidene hans er imidlertid vanskelig å plassere i en bestemt kategori. Dette gjelder for eksempel hans mange hjørner fylt med fett. Her utfordret han på grunnleggende vis det vestlige, moderne menneskets dype behov for orden og logikk.¹⁰ Han gjorde også opprør mot den strenge konkretismen

10 Blom. Ibid.

som preget den minimalistiske strømmingen i tiden.¹¹ Inspirert av Rudolf Steiner, som dyrket organiske former og «skakke vinkler» i sin goethenistiske arkitektur, gikk Beuys med sine fetthjørner til angrep på den rette vinkelen som omgir oss over alt.

Heller ikke den berømte fettstolen (1964) er det så lett å sette i bås. Verket består av sliten trestol der hele setet er okkupert av en stor trekantformet blokk med margarin, og der en tykk ståltråd skjedesløst er festet til ryggstøet som et skakt uleselig skrifttegn. Hva var denne fettstolen for et underlig objekt? En stol, ja vel, men absolutt ikke noe designmøbel, og med fettblokken på setet, ikke engang et bruksobjekt. Det kunne heller ikke uten videre beskrives som en skulptur. For hva er det vi gjerne forbinder med en skulptur? En sluttet form i et varig materiale skriver Blom i sin refleksjon omkring verket.¹² Det gulbrune fettet var riktig nok formet geometrisk etter stolens sittevinkel, men fett endrer som kjent fasong og stofflighet ved skiftende temperaturer.¹³ Og nettopp dette at objektet bryter med alt vi forbinder med mediet, gjør at flere har fremhevet det som en slags antiskulptur, et objekt som får oss til å gruble over skulpturen som fenomen.

11 Buchloh, Benjamin: *Beuys: The Twilight of the Idol*, Artforum, Vol 5, no 18. (January 1980)Blom. Ibid.

12 Blom. Ibid. «Stolen», s. 53 – 69.

13 Ibid.

OPPRINNELSESMYTE

Den tilbakevendende bruken av materialene fett og filt er blitt forstått i forhold til Joseph Beuys påståtte opplevelser under andre verdenskrig. I 1964 publiserte han en fiktiv selvbiografi der han konstruerte en opprinnelsesmyte og en slags komplett verkskatalog der plasteret over navlen ved fødselen var markert som hans aller første kunstverk. I gåtefulle ordelag beskrev han sin egen utvikling og forvandling som endte med at han ble kunstner.¹⁴ I korte trekk dreide det seg om hans skjellsettende møte med Krimtarta- rene. Som pilot i det tyske Luftwaffen ble han i 1944 skutt ned over Krimhalvøya. Forbrent og forkommen ble han reddet av tartarer som holdt ham i live ved å pakke han inn i fett og filt. Etter at han frisknet til ble han arrestert av britiske tropper, og holdt som krigsfange til krigen var over. Han ble løslatt i 1945, pasifistisk overbevist, og ifølge ham selv også gjen- nomgripende forvandlet: Han var ikke lenger tysker, han var blitt en tatar. Han hevdet selv at han gjen- nom denne nær-døden-opplevelsen, var blitt innviet til en sjaman som kunne snakke med dyrene.¹⁵

Og det var nettopp denne evnen han ville utforske og demonstrere i sin aller mest berømte aksjon «Coyote» eller «I Like America and America likes me» (1974). Her lot Beuys seg pakke inn i filt og ble transportert på bære til flyplassen der han ble ført ombord og satt hele flyturen med bandasje rundt hele hodet, som en hardt skadet. På JFK ble han igjen sur- ret inn i filt og brakt på bære til René Block Gallery i SoHo i New York, der han tilbrakte en uke sammen med en prairieulv. Og her fikk han vist sine sjamanis- tiske evner. Han klarte nemlig å tvinge den livsfarlige ulven til underkastelse i løpet av de syv dagene de tilbrakte sammen. Det finnes fantastiske bilder fra den strabasjose tidlige fasen, der Beuys pakket inn i en stor filttekstil, forsøker å beskytte seg mot det rasende livsfarlige dyret, til de til slutt er blitt riktig fine venner og sammen ligger i hjørnet av galleriet mens lyset skinner inn på dem fra vinduet.

14 Se Blom. Ibid. Goldberg. Ibid.

15 Buchloh, Benjamin: *Art since 1900*. "1964" s. 556-561. Og Blom, Ibid. "Coyoten" s. 70-90.

FRYKTEN FOR DYRET

Ifølge Ina Blom handler performansen om å utforske forholdet mellom fare og risiko.¹⁶ Vi pleier ikke å si at det er «farlig» å fly, selv om vi vet at vi ligger meget tynt an hvis flyet faktisk skulle komme til å styrte. For å slippe å ta innover oss denne høyst reelle faren har vi kvantifisert og ufarliggjort dette gjennom konseptet «risiko». Gjennom det teatraliske ritualiserte ulykkesscenario han skapte, gjenetablerte han reisen som noe dramatisk og potensielt farlig, skriver Ina Blom.¹⁷ Møtet med ulven er en helt annen type faresituasjon. Her tematiserte han en grunnleggende redsel i mennesket for det ville dyret. Slik flettet han gjennom aksjonen sammen en moderne, vitenskapelig, og en eldre, mytologisk virkelighet. Ifølge kunstsribenten David Levis Strauss søkte Beuys med denne aksjonen å konfrontere skismaet i det amerikanske samfunnet mellom urbefolkningens dype innsikt i livet, og de vestlige mekaniserte og materialistiske overflateverdiene.¹⁸

EN LEVENDE ARV

For Joseph Beuys var det viktig at kunst ikke skulle henfalle til å bli noe man skapte isolert i sitt atelier, eller noe som var opphøyd og kun tilgjengelig for en liten innviet krets: Hos Beuys (som hos Steiner) var det kunstneriske noe som skulle gjennomstrømme alt i livet. Det handlet ikke om å lage fengende stiler, men å igangsette helende prosesser. Slik han selv var blitt helbredet av tartarene med fett og filt ville han gjennom de samme materialene bidra til å lege nasjonens dype sår. Hos Beuys var alle potensielle kunstnere i et evig samfunnsmessig og sosialt samspill.

For syv år siden gikk jeg på utstilling med min da åtte år gamle sønn. Vi stoppet opp ved et av Felix Gonzales-Torres verk som besto av et hjørne fylt

med skinnende cellofaninnpakkede drops. «Han der har lite herma etter han med fett i hjørne», utbrøt min sønn full av forakt for denne kopisten. Jeg på min side ble selvsagt først og fremst overmåte stolt og og rørt over barnet mitt, men også stolt av Beuys som fortsetter å øve en innflytelse på generasjoner av kunstnere. For det er ikke bare Felix Gonzales-Torres som har latt seg inspirere: Hundre år etter hans fødsel er Beuys-arven i aller høyeste grad fortsatt levende, og kanskje er budskapet hans viktigere enn noen gang.

ANVENDT LITTERATUR:

Adam, David: *On Joseph Beuys and Anthroposophy: "From Queen Bee to Social Sculpture": The Artistic Alchemy of Joseph Beuys*, Hudson, New York, Steinerbooks, 1998

Blom, Ina: *Beuys*, Gyldendal, 2001

Brüderlin, Markus (red): *Rudolf Steiner and Contemporary Art*. DuMont Buchverlag, 2010

Buchloh, Benjamin: 1964. I Foster, Hal mf. *Art since 1900*. Thames & Hudson

Buchloh, Benjamin: *Beuys: "The Twilight of the Idol"* Artforum, Vol 5, no 18. January 1980

Flor, Harald: *Myte med filthatt*. Dagbladet, 21.2.2001 <https://www.dagbladet.no/kultur/myte-med-filthatt/65691756>

Goldberg, RoseLee: *Performance art from futurism to present*, Thames Hudson, 1979

Götz, Adriani, Konnertz, Winfried, Thomas, Karin: *Joseph Beuys; Life and works*. Woodbury N.Y: Barron's Educational series, 1979.

Holland, Allison: *Joseph Beuys and Rudolph Steiner: Imagination, inspiration and intuition*. National Gallery of Victoria, 2008

Steiner, Rudolf: *Antroposofi og kunst*. Foredrag fra 18.5. og 20.5. 1923. Utgitt på norsk av Solumvennen Forlag.

Tharaldsen, Espen: *Hverdagens forvandling: Om Rudolf Steiners estetikk*, Antropos, 2010.

Artikkelen har stått i *Kunstavisen* 3.3.2021

Mona Pahle Bjerke er kunsthistoriker, kunstkritiker og høgskolelektor ved Kunsthøgskolen i Oslo. Hun er også kunstanmelder i NRK.

.....
16 Ibid. S. 76.

17 Ibid. s. 77.

18 Levi-Strauss, David: *American Beuys: "I Like America & America Likes Me" On Joseph Beuys and Anthroposophy: "From Queen Bee to Social Sculpture": The Artistic Alchemy of Joseph Beuys*. Hudson, New York, Steinerbooks, 1998

Weledas hager

- 100 ÅRS VIRKSOMHET FOR LEGEMIDLER OG NATURKOSMETIKK

Hagen er et sted der man kan forbinde seg med jorden og plantene. Ofte betyr det; iaktta, avvente, og atter iaktta; - hvilke lovmessigheter følger naturen?

Fra boken *Das Wissen der Weleda Gärtner*,
Ulmer Verlag, Stuttgart 2019.

AV GUNNAR IHLEN

Et ekte eventyr fra den virkelige verden, det må man ha lov til å kalle den nå 100-årige virksomhetshistorien til legemiddel- og naturkosmetikkprodusenten Weleda. Firmaets idégrunnlag og driftsmåte er

så egenartet og den forretningsmessige suksess så håndfast, at man kan oppleve det hele som en manifestasjon av de beste krefter i vår moderne verden. Ved en rekke tilfeller er Weleda tildelt priser for mest idealistiske forretningsførsel og mest bærekraftige produksjonsvirksomhet fra såvel den tyske forbundsregjering som sveitsiske myndigheter.

Weledas historie kan føres tilbake til mars 1920 da Rudolf Steiner sammen med en rekke medarbeidere grunnla et «aksjeselskap for fremme av næringslivsmessige og åndelige verdier». Firmaet gjorde oppkjøp av eiendommer i Arlesheim sør for Basel og i Stuttgart, samt en mølle i Schwäbisch Gmünd, som ligger noen mil øst for Stuttgart. Det tunge firmanavnet ble snart endret til «Internasjonale Laboratorier AG» (ILAG). Først i 1924 fant man frem til navnet Weleda, og til den logoen vi kjenner i dag.

Virksomhetens formål var klart fra første stund: Fremstilling av legemidler og kosmetika utfra et helhetlig natur- og menneskebilde, og basert på naturlige råstoffer.

Som virksomhet sto bedriften sentralt både i utviklingen av antroposofisk medisin og i fremveksten av den biologisk-dynamiske landbruksmetoden. På det medisinske området samarbeidet Rudolf Steiner tett med legen Ita Wegmann og en rekke andre medisinsk kyndige personer. Antroposofiske leger og sykehus over hele verden benytter seg i dag av legemiddel-leveransene fra blant andre Weleda. Kroppspleieproduktene kjenner vi alle fra dagligvare- og helsekostforretningene.

Turister på omvisning hos Weleda, Schwäbisch Gmünd. Alle foto: Weleda.

Virksomhetens organisasjonsform ga samtidig mulighet for å prøve ut en tregrenet driftsmodell, der bedriften skulle finne sin naturlige plass i samfunnsbildet – som næringslivsaktør – i henhold til antroposofiens idé om samfunnets tre funksjoner og systemer. Weleda har således stått i en pionerrolle innenfor tre så vidt sentrale felt som medisin (farmakologi), landbruk og samfunnsliv. Nye metoder og praksis har her kunnet vise sin levedyktighet innen rammene av vårt moderne samfunn.

I dag produserer Weleda omkring 1400 ulike legemidler, hvorav noen bygger på en homeopatisk metodikk, mens andre utvikles direkte fra plante-substanser eller mineraler. Dertil tilbys cirka 100 kosmetiske produkter, fremstilt ut fra et tilsvarende ideal. Denne delen av produksjonen står for cirka 75 prosent av inntjeningen.

Weledas produkter omsettes i 50 forskjellige land. 23 underavdelinger rundt i verden inngår i produksjons- og distribusjonsnettet, og totalt beskjeftiges over 2500 personer. Weledas hovedsete er i Arlesheim, i tilknytning til Klinik Arlesheim som var verdens første antroposofisk inspirerte sykehus.

GARTNERVIRKSOMHET OG URTEHAGER

Alle råstoffene som benyttes i produksjonen er egenproduserte i lokale biodynamiske urtehager. Internasjonalt har Weleda i dag åtte slike større hager. De befinner seg i Tyskland, Sveits, Frankrike og England, men også fjernere land som Argentina og New Zealand. En direkte samlokalisering av plante-produksjon og laboratorier er nødvendig for vellykket bearbeiding av råvarene.

Weledas største enkeltavdeling ligger i

Europas største biodynamiske urtehage befinner seg i utkanten av Schwäbischen Alb. På 200 mål blir 160 forskjellige plantesorter dyrket. På friland vokser fortrinnsvis en- eller flerårige lokale plantearter. Av disse er det 25 ulike treslag som kan høstes i form av blomster, frukter, røtter eller bark. Tropiske varmeavhengige planter som brypofyllum eller artiskokk, blir dyrket i drivhus.

Schwäbisch Gmünd. Den har Europas største urtehage basert på antroposofiske dyrkningsmetoder. Her finnes også et stort laboratorieanlegg for tinktur- og medisinfremstilling. Virksomhetene omfatter nærmere 1000 ansatte. Et opplevelsessenter er innrettet med omvisninger der publikum kan danne seg inntrykk av produksjonens stadier, fra dyrking og høsting, til prosessene for tilvirkning av de ulike produktene.

Av hygienehensyn må prosessene innendørs betraktes gjennom egnede vinduer.

RUDOLF STEINERS LANDBRUKSKURS 1924

Av avgjørende betydning for utviklingen av Weledas driftsmetoder var landbrukskurset som Rudolf Steiner holdt for en forsamling av 100 agronomer i Koberwitz ved Breslau (i nåværende Polen) juni 1924. Denne gruppen besto av personer med landbruksbakgrunn som så med bekymring på en stadig økende tendens til mekanisering, rasjonalisering og økonomisering innen datidens landbruk. De var på utkikk etter nye perspektiver som kunne bringe utviklingen over i et annet spor. De søkte levende og naturnære idéer. Dette kurset blir betraktet som startpunktet for hele den verdensbevegelsen som vi i dag ser resultatene av i form av økologisk og biologisk-dynamisk landbruk.

Rudolf Steiner var i stand til å lede deltakernes oppmerksomhet i to grunnleggende retninger; ikke bare mot det som skjer nede i jordsmonnet, men også – og det var den gang usedvanlig – mot forhold ute i det store kosmos: «Det som bygges opp i den enkelte plante, er alltid en avbildning av kosmiske konstellasjoner, det oppstår ut fra kosmos,» uttalte han.

Her ligger spiren til det spesielle ved Weledas mange hager; det handler ikke bare om hagenes rikdom og mangfold, men like mye om selve blikkretningen hos gartnerne. «Det magiske – trylleriet – fører oss dypt ned i jorden og høyt mot himmelen,» skriver daglig leder for hagedriften i Schwäbisch Gmünd, gartneren Michael Straub.

Weledas hage i Schwäbisch Gmünd er omkranset av hekker. De gir beskyttelse mot omverdenen. Større dyr og mennesker kommer ikke gjennom, men insekter og fugler har tilgang. Flittige hjelpere i form av jordveps, bladlusløve og mariehøner utfører på naturlig vis arbeidsoppgaver som andre steder krever bruk av plantevernmidler. Ender spaserer omkring og sørger for å holde bedene fri for snegler. Bier i kuber, humler og andre verdifulle insekter hjelper med pollineringen. Alt viser de mange ulike livsprosess-

ene som gartneren må ha kjennskap til, verne om og lede i riktig retning. Den som virkelig vil forstå sine planter, må følge dem fra såing til innhøsting. Egen frøproduksjon hører også med i dette bildet. Dermed rommes hele livets syklus.

Hagene er innrettet som selvstendige «gårds-individualiteter», det vil si at alt som benyttes er selvprodusert, fra såkorn til gjødslingsmidler. I størst mulig grad drives hagene utfra et prinsipp om sluttede kretsløp. Det vil si at når avlingene høstes, og stoffer dermed tas ut av kretsløpet, må nye substanser tilføres jorden for å opprettholde jordsmonnets livskrefter. Disse substansene er selv produkter av hagedriften, enten som kompostert grønnkjødsel, eller som spesialtilvirkede jordforbedringsmidler basert på eget husdyrhold. Slik realiseres det man med et moderne ord vil kalle sirkulær-økonomi. I biodynamisk sammenheng kalles det et regenerativt oppbyggende landbruk.

I boken *Das Wissen der Weleda Gärtner* kan man lese: «Gartnerne arbeider mellom jord og himmel. Idet de følger prinsippene fra det biologisk-dynamiske landbruket, er de i særlig grad beskjeftiget med å legge til rette for naturens strømmende krefter og med å holde hagens organisme i en sunn og stabil likevekt. Det som hører med i denne organismen er; plantene og jorden, – dyrene over jorden og nede i den –, planetkrefter, værets og årstidenes egenskaper, og vekslingen mellom dag og natt. Arbeidsprosessene gjør bruk av den bærende og stabiliserende kraften som lever i naturrytmene. Det sosiale samarbeidet hører også med. Og et helt univers av erfaring, iaktakelse og intuisjon. Slik viser hagens trolldom seg på to måter: I naturens skjulte plan som gjenspeiles i farger og former som er velkjente og samtidig frembringer stadig nye variasjoner. Men det viser seg også i gartnerens omsorg og tålmodige anstrengelser, kort sagt deres holdning, som byr naturens livskrefter et uendelig vakkert og helsebringende sted for utfoldelse.»

I tysk dagligtale har man ordet «Heilpflanze». Et tilsvarende ord mangler vi i det norske språk. Vi kun-

ne jo finne opp ordet «helse-plante». Det er disse som er selve målet for dyrkingsarbeidet i Weleda-hagene. Hver plante stiller særlige krav til klima, jordsmonn og omgivelser. Klarer gartnerne å tilfredsstille disse kravene, vil plantene gi oss tilbake det mest verdifulle de er i besittelse av; – helbredelseskraft.

Da den norske forfatteren André Bjerke kort skulle gi en karakteristikk av antroposofien, uttrykte han det slik: «En åndsretning som kan reformere vår måte å oppdra barn og vår måte å drive landbruk, er det noe ved!» Vi kunne kanskje – i vår sammenheng – ha tilføyd; «og reformere vår måte å tilvirke medisiner og kosmetika».

For mange har møtet med Weledas produkter gitt et første inspirerende glimt av antroposofiens verden. Vi sender jubilanten noen takknemlige tanker!

Gunnar Ihlen er pensjonert fiolinist fra Operaorkesteret (DNO&B) og fast medarbeider i LIBRA.

Gårdsindividualiteten

AV ERIC BRINKHOF

Et av de mest sentrale begrepene i Landbrukskurset,¹ i de åtte foredragene som Rudolf Steiner holdt i 1924 og som betydde starten av det biodynamiske landbruket, er begrepet «gårdsindividualitet».

Fra det andre foredraget: «Et landbruk utfolder seg best når det kan fremstå som en slags selvstendig individualitet [...]. Den gårdsindividualitet vi tenker oss, har hodet nede under jordoverflaten, og det som befinner seg over jordoverflaten, tilsvarende i denne landbruksindividualitet – om jeg kan bruke uttrykket – våre innvoller. Sammen med dyrene, lever vi mennesker så å si i buken på denne gårdsindividualitet. Vi går egentlig omkring i landbrukets buk, og planter vokser opp i den.»

Hver gård kan utvikles til en egen gårdsorganisme som kjennetegnes av en særegen individualitet.

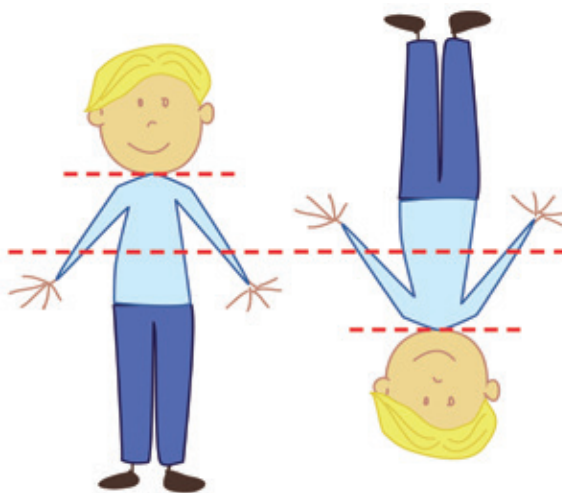
Slik det står skrevet kan vi forstå gårdsindividualiteten som et menneske som står opp ned i jorda, hvor jordoverflaten er der hvor mellomgulvet sitter hos mennesket. Men for å fatte dette, må vi først se nærmere *hvordan* et menneske ser ut til vanlig i oppreist stilling, og deretter *hvordan* det tar seg ut når vi snur det opp ned.

.....
 1 Rudolf Steiner, *Landbrukskurset. (Geisteswissenschaftliche Grundlagen zum Gedeihen der Landwirtschaft. Landwirtschaftlicher Kurs) GA 327*. Oversatt til norsk og tilrettelagt av Mette Bjerke, Anne-Lise Selsjord og Emil Mohr. Tavletegninger i farger. 210 sider. 2. opplag, Antropos 2017.

Vi kan grov sagt dele kroppen vår i tre deler; hodet og halsen, brystkassen, og buken hvor vi også føyer til lemmene.

HODE OG HALS

Hodets ytterste form er et hardt skall, det er lukket, men halsen er litt bevegelig. Inni hodet finner vi vårt sentrale nerve- og sansesystem med en ubevegelig hjernemasse. Den er lite regenerativ når den skades, altså lite bevegelighet også der. Men det er her *alt* går inn; både av mat og tanker. Og bevisstheten som foregår der inne, har en enorm bevegelighet, langt utover det de fleste kan tenke seg, bare begrenset av vår fantasi.

Illustrasjon: Hanne Fossum Lie.

Alm Østre er en biodynamisk gård på Stange Vestbygd. Foto: Alm Østre, almostre.no

BUKEN OG LEMMENE

Helt nederst, under mellomgulvet som utgjør en hinne mellom lungene og mage-tarmsystemet, finner vi et åpent rom, uten annen beskyttelse enn rygg-raden og hoftene. Her foregår prosesser som har stor bevegelse. Her skjer fordøyelsen, næring blir bearbeidet, kjertlene gir fra seg de nødvendige stoffene, næringsopptak foregår i kroppen, og avfall forsvinner ut. I tillegg har vi lemmene som beveger seg.

Det som foregår her, skjer i det ubevisste. Ingen av oss tenker over hvordan maten blir omformet til energi og avfallsstoffer. Selv om vi konsentrerer oss om det som skjer der nede, er det lite vi kan gjøre for å påvirke det. Det er som om vi sover i denne regionen.

LUNGENE OG HJERTE

Mellom disse to områdene har vi et mer åpent område, delvis omgitt av ribbein. Her finner vi de to rytmiske systemene i mennesket: åndedrettet og blodsirkulasjonen. Her kommer oksygenet inn, først i lung-

ene, for så å gå over i blodet. Fra veneblodet utskilles CO₂ via lungene og ut igjen. Pusten kan vi ha kontroll over i stor grad, men hjertet kan vi påvirke svært lite.

OPP NED

Hvordan ville det se ut hvis vi satte mennesket med hodet og overkroppen opp ned i jorda, med mellomgulvet langs med jordoverflaten?

Der nede under jorden finnes det jord, sand, stein, fjell, mineraler som en ubevegelig stiv og tett masse. Akkurat som hodeskallen vår.

Ovenfor mellomgulvet, altså over jordskorpen, finnes det en enorm åpenhet og masse bevegelse av planter, dyr og mennesker som puster inn og ut, spiser og fordøyer og gjør fra seg, beveger seg og jobber. Akkurat tilsvarende som i bukområdet hos mennesket.

Mellom disse to finner vi området for en rytmisk jordoverflate, hvor vann, lys, organisk materiale og mye mer beveger seg ned og opp. Slik det skjer i lunge-hjerteområdet hos oss.

PLANTER

På denne tredelte gården spiller plantene en sentral rolle. Også planten er tredelt på samme måte som gården og vi mennesker er. Den fargeløse roten er den mest faste delen (slik som hodet vårt), og den utvikler seg i den mørke, faste jorden hvor den, igjen akkurat som hodet vårt, er et sansevesen som tar inn det den trenger – ikke vilkårlig, nei, roten leter nøye og velger nøye.

I andre enden finner vi blomsten, en riktig mot-pol. Den strekker seg bort fra jorden og opp mot lyset, har vakre farger og er myk og sårbar. Her finner vi duft, nektar, pollen, eteriske oljer og senere frukt og frø. Med andre ord et område hvor mye forvandles (fordøyes) og sendes ut i verden.

Mellom disse områdene ser vi stengelen og bladene. Den er mer fargerik enn roten, men mindre enn blomsten. Ikke så stødig som roten, men mindre myk og sårbar enn blomsten. Assimilering er nøkkelordet. I dette området puster planten inn (natten) og ut (dagen).

DYR

Planten klarer å holde tre områder i stand samtidig (rot i jorden, blomst i lufta, og stengel og blad i mellomområdet), mens dyreverden trenger mer spesialiserte representanter i hvert sitt område. Som de fremste representantene her, nevnes meitemark, ku og bie. Som planteroten graver meitemarken seg gjennom jorden og etterlater ganger kledd med slim og avføring. Dermed bringer meitemarken inn luft og liv.

I andre enden, hvor blomsten er hos planten, finner vi bien. Den lever ikke i jorda, ei heller på jorda, men over den. Bifolket som bien tilhører, lever – hvis det får velge selv – høyt oppe i et hulrom i et tre. Utrettelig flyr biene fra blomst til blomst, frakter blomsterstøv hit og dit, og utfører sitt viktige pollineringsarbeid. Samtidig sprer de biegift utover jorda i homeopatiske mengder, som har en sterk vitaliserende virkning.

Mellom meitemarken og bien befinner kua seg. Der meitemarken spiser seg gjennom jorda og bien «spiser» seg gjennom lufta, ernærer kua seg på jorda, på beite i enga. Opptil hundre kilo gras går hver dag gjennom dens fire mager, femti meter tynntarm og

seks meter tykktarm, før det kommer ut i den andre enden; som bondens gull – haugevis av kumøkk. Gjennom kua assimileres hele gården. Kua tar den opp, fordøyer den og gir den tilbake i en høyere form.

INDIVIDUALITET

Rudolf Steiner snakket om en gårds-*individualitet*.

Altså om noe eller noen som har særegne egenskaper, som i seg selv er noe annerledes enn nabogården som igjen har *sin* individualitet. Vi mennesker er individer, vi er individuelle, selv om vi av og til oppfører oss som sauer i en flokk. Men vi *kan* bestemme oss for å gå andre veier, vi kan bestemme oss og gå vår egen vei.

Slik er det også med en gård, bare at her må bonden bistå. Rudolf Steiner forteller i Landbrukskurset at en ideell gård er helt selvforsynt, og den henter ikke inn noe utenfra. I beskrivelsen går han til og med så langt at han sier at *alt* som kommer inn utenfra, skal betraktes som *medisin*. Altså at det som hentes inn, for en kort stund får ta del i gårdsorganismen og hjelper den i sving, for så å slutte med denne medisinsbruken. Selvfølgelig er det ikke lett å få til dette, men det kan stå som en viktig ledestjerne bonden alltid skal ha for øye.

Den lukkede kretsløpgården har dermed sitt eget såkorn, sine egne dyr, sin egen gjødsel (kompost), og gjennom bruken av preparatene, som støtter og styrer viktige prosesser, kan det utvikles noe særegent, noe som er typisk for akkurat *denne* gården. Ikke bedre eller verre, bare annerledes enn nabogården, som igjen har sin «identitet». Dyrene, plantene og jordsmonnet utvikler seg i takt med hverandre og med omgivelsene på nettopp *denne* plassen.

Dermed skapes gårdens individualitet som utgjør en velsignelse i landskapet, og som leverer gårdsprodukter av ypperste kvalitet. Bonden kan ikke gjøre så mye annet enn å verne gården og av og til trekke litt her, eller dytte litt der, for å holde prosessene i sving. Men dette er ikke alltid like lett, så bonden må bli en sann kunstner som lever med i alt som skjer!

Eric Brinkhof er daglig leder i Biologisk-dynamisk Forening.

Tilbake til en robust hverdag

AV KARI GÅSVATN

Vi venter sårt på vaksinen, men må ikke lure oss selv til å tro at vi kan vaksinere oss bort fra sårbarheten.

Det er ikke bare økologisk vi er sårbare. Pandemi-en har vist også hvor skjør den rådende økonomiske modellen er. Her hjelper det ikke med vaksine. Er det upassende å minne om slikt? Nå når vi snart skal slå ut håret igjen og slutte å telle besøkende.

Hva betyr det å «ta hverdagen tilbake»? Noe må vi ha lært om å identifisere hva som er et robust, slitesterkt samfunn som tåler både de medisinske, økologiske, økonomiske og sosiale krisene. Verken perspektivmelding eller klimamelding gir oss svar. Det finnes heller ingen fasit, men som samfunnsborgere har vi ansvar for små skritt, tråden mellom den lille hverdagen og den endringen samfunnet trenger.

Et robust samfunn trenger mer demokrati, mer omfordeling og at vi trår forsiktig i graset, har mer respekt for biologiske prosesser. Vi har lært at alle trenger fellesskapet når det røyner på. Demokrati trenger myndige borgere. Regler, anbefalinger og påbud under pandemien har ofte vært riktige, men presenteres som om folk flest er en passiv, uvitende masse.

Selv opplevde jeg forslaget om portforbud som en kryssing av en grense. Først skal folk tvinges til å flytte til Oslo og andre storbyer, fordi småsteder blir utarmet. Så kommer forslag om hjemler for å stenge folk inne med lov kveld og natt. Selv har jeg alltid likt å gå tur rundt midnatt. For tiden en smittetrygg vane. Skulle politiet jage meg inn?

Jeg venter også på vaksinen. Det betyr ikke at

jeg stoler blindt på den. Fagfolk er heller ikke skråsikre. Åpenhet er betryggende. Men dersom jeg som vanlig ikke-ekspert stiller kritiske spørsmål, er veien kort til å bli stemplet som både vaksine-motstander og Trump. Som om jeg burde være taus av hensyn til en god sak. Til og med jurister har advart mot å snakke om autoritære korona-tiltak, for å unngå mistillit til myndighetene.

Den daglige dosen med korona-informasjon legger et lokk av sløvheter over samfunnsdebatten. Nå kommer selvkritikken blant journalister: Har vi vært mikrofonstativ for myndighetene i redsel for å bli klistret til en konspirasjon?

En kritisk offentlighet må ikke forveksles med konspirasjoner. Alternativet er ikke blind lydighet til en offentlig versjon. I en pandemi med mange løse tråder, må fakta-jegere trå varsomt. Vi må tåle at heller ikke fagfolk vet alt, og at vitenskapen alltid vil komme med ny erkjennelse.

Åpen debatt er en del av den demokratiske beredskapen. Pandemien har lært oss at det også er god beredskap å bo spredt, ha små oversiktlige kommuner, små skoler og sykehjem, ingen omsorgsgettoer.

Forfatter og skribent Kari Gåsvatn.

Små butikker er bedre enn store kjøpesentre. Også en liten kommune kan få utbrudd av smitte, men det er lettere å få oversikt der folk vet hvem som var på samme fest.

Det er god beredskap å vite hva som finnes av matressurser der vi bor, og å oppvurdere yrker som i dag har lav lønn og status. Korona-støtten til næringslivet favoriserer store og rike selskaper, mens små bedrifter må stenge. Slikt tærer på demokrati-veven. Det er ingen konspirasjon at de rike blir rikere i en krise. Børsen blomstrer, mens mange havner på bar bakke. Forskjeller huler ut demokratiet.

Alle vi som har vasket, spritet og holdt oss i isolasjon snart et år nå, blir oppgitt over alle næringene som har gjort seg avhengig av arbeidskraft som reiser ut og inn i landet. Jeg kjenner meg trampet på, men det hjelper ikke å bli sint. Det er bedre å etterlyse et næringsliv som ikke er avhengig av importsmitte. Både byggeindustri og helsevesen, skreifiske og jordbær, har fri flyt av billig arbeidskraft som en del av forretningsmodellen. Når noen foreslår endringer, er svaret ofte: Nei det går ikke, det toget har gått, nordmenn vil likevel ikke ha de jobbene.

Men alle viktige endringer har engang vært urealistiske. Folk fra andre land er bra for norske lokalsamfunn. Men de må være bosatte, ha stemmerett og barna i lokalskolen, ikke reise att og fram. Det går ikke med sesongarbeid, blir det sagt, men Norge har lange tradisjoner for yrkeskombinasjoner, jamfør fiskarbønder. Far var småbruker og hadde en liten trevarebedrift. Kombinasjoner har vært vanlig. Mer urealistisk er det ikke.

Omlegging skjer ikke over natta, men pandemien er en gyllen sjanse. Cruisebåtene gjør seg klare til å seile mot Norge igjen, men er det slik turisme vi vil ha? Skal shoppingen fortsatt være en viktig fritidsaktivitet?

Ingen regjering kan fortelle oss hvordan vi skal ta hverdagen tilbake. En god begynnelse er å bli mindre autoritetstro, av hensyn til både smittevern, demokrati-vern, naturvern og matberedskap. Veien mot en mer robust hverdag åpnes ikke av sprøytestikk.

«Gåsvatn i helga»: Kari Gåsvatn i Nationen 20.02.2021, Med velvillig tillatelse fra Nationen.

FORENINGEN TILBYR DENNE HØSTEN:

OPPSTARTSSEMINAR FOR (UNGE/NYE) JORDBRUKERE

DET BESTE FOR JORDA

Biodynamisk kretsløpsjordbruk er miljøarbeid i praksis. En biodynamisk gård er en gård i balanse hvor styrking av livskraftene gir kvalitet og fremtid.

Bli medlem i Biodynamisk Forening!
Mer informasjon: biodynamisk.no

demeter

biologisk
dynamisk
forening

Hva trenger du for å kunne starte et gårdsbruk eller gartneri?

På dette seminaret ønsker vi å tilby en 'pakke' av verktøy som du trenger å forholde deg til når du skal komme i gang med egen gård eller gartneri.

Se mere info på
www.biodynamisk.no

Sol over ordets øy

SOMMERPORTRETT AV FORFATTEREN NIELS CHRISTIAN GEELMUYDEN

AV OLA HENNINGSEN OG DAG BLAKKISRUD
FOTO: DAG BLAKKISRUD

Alle vet hvem Niels Christian Geelmuyden er. Ikke fordi han er på forsiden av «Se og Hør» til stadighet eller øverst på bestselgerlistene, men fordi han er en stemme som sier noe annet enn det vi er vant til å høre. I bøkene *Sannheten på bordet* og *Sannheten i glasset* for eksempel. Han er en stemme som minner oss på ting vi helst vil glemme eller overse. Han er som en slags nasjonal samvittighet. Derfor selges ikke Niles Christians bok *Pillebefinnende* i paller, og bøkene hans blir sjelden omtalt i riksmidia. For det blir som med samvittigheten, den gnager som små sandkorn i skoene på storsamfunnets selv gode føtter, mens vi traver rundt i livene våre og prøver å ikke legge merke til at vannblemmene vokser.

Niels Christian har gjort 600 intervjuer. Han har vist oss maktens ansikt og avmaktens storhet. Han har synliggjort regjerende dumhet og vist oss hvordan en korrump tankeverden fungerer. Det er greit. Men de siste årene har Niels åpnet dørene til nasjonens spiskammers og medisinskap. Der ser det ikke bra ut! Det gjør det heller ikke i testiklene våre. De er like utsatt for miljøskader av et sykdomsfremkallende levesett som resten av kroppen vår. Les *Spermageddon*, så får du se.

Noen synes kanskje Niels Christian Geelmuyden har noe til felles med sin forgjenger som Tjømes dikterhøvding – selveste Alf Larsen på Rød Herregård. Han ble kalt for «Tjømekjeften» og kjeftet nok litt på de fleste. Men de av oss har vært så heldige å få møte Niels Christian, er nok stort sett enige om at

Niels Christian Geelmuyden og Ola Henningsen.

han er uendelig snill og forsøker å forstå alt og alle. Det – i kombinasjonen med en enestående språksans – gjør ham til en språkets mester. Og for noen av oss – en slags mesternes mester.

BORTOVER HER OG INNOVER DER

Men å finne frem på Tjøme, er litt som å lete etter veien til «Snikker Ændersen» på julaften. Det blir litt innover her og bortover der. Etter hvert forstår vi ikke helt hvor vi er, selv om jeg egentlig er litt kjent her ute, og Olas familie har hytte på Kjøpmannskjær. Det ender med at vi spør en dame: – Vet du hvor

Aksels vei er hen, sier Ola.

– Nei, ... den har jeg ikke hørt om, svarer hun.

– Hvem skal dere til?

– Niels Christian Geelmuyden, sier jeg.

– Ja, da vet jeg godt hvor det er, sier hun. – Det er et lilla, litt rart hus. Du ser det rett oppi veien der.

Det stemmer. Vi får øye på huset, men det er ikke rart. Det er et fantastisk fint hus. Kanskje ett av de finest vi har sett. Niels står ute og vinker da vi ankommer. Fruen også. – Om vi vil ha kaffe? – Ja, gjerne. – Og gulrotkake? – Absolutt!

Ola og jeg vet at herr og fru Geelmuyden er steinerskoleforeldre. Så vi begynner samtalen litt forsiktig med Steinerskolen som tema. Hvorfor har ekteparet Geelmuyden valgt Steinerskolen for sine barn?

– Det var ikke noe vanskelig valg, forteller Niels.

Hverken min kone eller jeg kunne huske ett eneste begeistret øyeblikk fra vår egen skole. Derfor valgte vi Steinerskolen!

Vi tar plass rundt et mektig steinbord under et vakkert tre. Ikke et steinerbord, selv om det er et «steinerhjem» vi befinner oss i, men altså et bord av stein. Niels Christan setter frem kaffekopper og vannglass. Og et kakefat i Marrakech-keramikk. Ola og jeg ser oss rundt i den prektige hagen med store øyne. Kanskje park er et bedre ord. Det er vide plener og stolte trær. Og andedam med båt og nøkkeroser.

SPRÅKSNAKK OG INSPIRASJON

– Har du et favorittord, sier Niels til Ola. Ola må tenke seg litt om, for han hadde nok tenkt å være den som stilte spørsmål, og ikke den som må svare. – Ja, for du skjønner, sier Niels, – at jeg var nettopp på radioen før dere kom, som hovedgjest i «Språksnakk». Og da spurte de meg om det, – altså – om jeg har et favorittord? Det var litt vanskelig å svare på, for jeg har så mange favorittord. Så jeg sa: Kolibri. Mest fordi det er et fint ord, men også fordi kolibri er en fantastisk fugl. Jeg har en bok om fuglenes vidunderlige verden, og kolibrien er den beste flyveren av alle fugler, den kan også stå stille i luften og fly bakover. Og den veier bare to gram! Jeg synes også «fornemmelse» er et fint ord. Fornemmelsen er en kraft som finnes i alle mennesker. Fornemmelse kan også være et spørsmål som ligger i luften; om hva du skal skrive – eller hva du skal si.

– *Inspirasjon, sier Ola. – Hvor får du inspirasjonen fra?*

Niels ser ut i luften før han svarer. – En gang intervjuet jeg Sputnik. Altså sangeren Knut Storbukås fra Drangedal. Han sa: «Inspirasjon får jeg bare ett sted og det er i garasjen.» Men for egen del så hører jeg på musikk. Og jeg får inspirasjon når jeg leser og snakker med folk. Jeg bryr meg ikke så mye om natur og utsikt og sånt – eller padling for den sakens skyld. Som jeg holder en del på med.

STARSTRUCK

– *Hvordan har du opplevd det å møte så mange kjente personligheter? Og hvem husker du best?*

– Jeg var litt «starstruck», som det heter på

amerikansk, til å begynne med. Det som hjalp meg, var å lese om og studere intervjuobjektene mine på forhånd. Jeg la vekt på ikke å møte dem uforberedt. Det er vanskelig å si noe om hva eller hvem som var viktigst. Jeg har gjort mange hundre portrettintervjuer. Cirka halvparten av dem handler om mektige folk. Ministre. Sjefer. Sånne som bestemmer. Stortingsrepresentanter og direktører. Men maktpersonene gjorde ikke så mye inntrykk på meg. Jeg tror det var fordi de mer ble figurer enn mennesker. De som gjorde mest inntrykk, var de avmektige. Og kunstnerne. De som har skapt noe selv. Særlig malere. Jeg fikk en spesiell kontakt med dem. Pushwagner. Widerberg. Det var sterke møter.

Hvorfor jeg er så glad i malere? Kanskje er jeg mer maler enn journalist? Kanskje jeg maler med ord. Jeg husker så godt Inger Sitter. Og Kjell Nupen. «Du blir vel med på en fisketur,» sa Kjell Nupen da jeg hadde intervjuet ham. Og dumme meg takket nei. «Nei, jeg må hjem,» sa jeg. Tenk på hva jeg gikk glipp av. En fisketur med Kjell Nupen. Man må lære seg å rydde plass og være impulsiv.

Det er mange av dem jeg har intervjuet som har gjort inntrykk på meg. Noen av dem tenker jeg på ofte og bærer med meg videre. I hjertet og hjernen. Børre Knudsen for eksempel. Han var nok en av Norges mest forhatte mennesker den gangen. Og jeg ville skrive om ham fordi jeg synes han var den største prestetullingen jeg hadde hørt om. Men da vi møttes, fikk jeg et helt annet inntrykk. Han ville ikke plage noen, men bare vise hvordan verden så ut for ham. Noe av det fineste med å intervjuer, er at du kan få oppleve steder og mennesker som er helt annerledes enn hva du hadde trodd.

VEL BUDD ER HALVT SNUDD

Intervjuer må forberedes grundig. Det vet vi allerede, og Ola har forberedt spørsmålene. Vi vet ganske mye om Niels før vi kommer. Jeg vet for eksempel at han ranet apoteket på Lysaker for LSD som 15-åring – iført sin bestefars fektemaske. Det endte heldigvis godt. Ola har også funnet ut at Niels har vært kanonkommandør!

– Ja, det er sant, sier Niels. – Jeg var kanonkommandør. Broren min også. Vi begynte på marinens

Mesteren i sin hage.

rekruttskole, og vi kunne valgt å være vanlige gaster på en båt. Men broren min sa at det var lurene å ta befalsskole. Da får vi finere uniformer og vi får også lønn, sa han. Jeg satset på at storebror hadde rett, da som ellers, – så vi tok befalsskolen på Oscarsborg. Der ble jeg bitt av en huggorm forresten, det kjentes ut som å bli stukket med en gaffel. Jaja, – det var jo ikke slik at man ble kanonkommandør med det samme, selv om det var den korteste og dårligste befalsskolen i hele landet. Vi hadde bare bitte små kanoner – 20 millimeter, og med dem skulle vi skyte ned fly. Den gangen var det jo ikke krig, heldigvis. Jeg formante alle om at vi måtte ha hørselvern. Så glemte jeg det selv. Det ødela hørselen min for alltid.

Jeg likte meg ikke i militæret. Men jeg blir påvirket av konkurranse. Jeg gråter når Marit Bjørgen vinner, sier Niels.

Jeg forsøker å undertrykke en latter, men Ola forstår hva Niels mener. Ola gråter også litt når det er store idrettsprestasjoner. I Olas tilfelle handler det om fotballaget Tottenham.

– Hvorfor ble du tilhenger av Tottenham, spør Niels. Ola forklarer at det går litt i arv. – Broren min

var opptatt av Tottenham og da var det lett for meg også å gå inn i det.

– Ja, det er ting som er viktigere enn fotball, sier Ola.

Niels nikker og sier seg enig. – Jeg utga min første bok som 27-åring, forteller han videre. Men forlaget gikk konkurs en måned etter utgivelsen. Ikke på grunn av min bok, altså. Også har jeg mest vært opptatt av den andre versjonen, sier Niels Christian. – Hvordan det ser ut «bakenfor» det vi ser. For det er alltid flere sannheter, og jeg forsøker å finne det som ikke kommer frem. Jeg tenker at noen sannheter er objektive. Som at det er skadelig å spise giftig mat, og det er forferdelig at dyr blir mishandlet.

KUNSTEN Å VÆRE DIREKTE

– Har du vært redd for å trække på noen, siden du er så direkte, spør Ola.

– Jeg ser jo så snill ut. Hvis jeg hadde sett slem

AUDUN MYSKJA OM SKRIVE- KUNSTENS HEMMELIGHETER

Etter å ha skrevet over tyve fagbøker knyttet til mine erfaringer som lege, har de litterære ambisjonene økt. Men hvordan finne viten som hjelper meg videre? Hvordan kan dype komplekse sammenhenger båret av årtiers erfaring bli destillert inn i enkle setninger, forståelig for folk flest, uten at meningen bak går tapt? Jeg fant ikke svar på disse spørsmålene før jeg kom over Niels Chr. Geelmuydens *Skrivekunstens hemmeligheter*. Denne boka er budskapet den formidler: Levende, dyp og tilgjengelig på samme tid. Boka gjør meg bedre rustet til å gå videre, og vil være en ledsager og veileder i et skriveprosjekt som vokser fram naturlig. *Skrivekunstens hemmeligheter* er det nærmeste en kommer en fysisk mentor innen faget, tror jeg – mer kan en vel ikke forlange av ei bok.

ut, hadde det nok vært verre, sier Niels. – Men det er morsomt med direkte spørsmål. «Hvordan gikk det til at du ble en sånn sur og trettekjær gammel gampejævel,» sa jeg til en kjent professor i juss. Jeg kommer fra en familie som har lært å leve med brysomme spørsmål. Min mor kunne si at jeg så ut som et «lass med huggen ved». Eller hun lurte på om jeg var «riktig navla». Mor stilte også de merkeligste spørsmål.

Men nå må dere ikke glemme vann og gulrotkaker da. Vil dere ha mer kaffe?

Så fortsetter Niels: – Svaret på spørsmålet ditt er nok egentlig at jeg både gledet og gruet meg til å stille utfordrende spørsmål. Engang spurte jeg Tormod Hermansen, da han var administrerende direktør i Telenor: «Hvorfor har du valgt å ha denne mistrøstige hengebarten midt i ansiktet?» Tormod Hermansen svarte at det var for å redusere de sosiale forventningene. Men før jeg skulle intervju ham, måtte jeg vente på forværelset. Det var litt som å være hos tannlegen, og jeg begynte å se nærmere på plantene i vinduskarmen og syntes de lignet cannabis-planter. Så da Tormod Hermansen endelig kom ut av kontoret sitt sammen med sekretæren, sa jeg: «Hvorfor dyrker dere cannabis?» «Jo,» svarte han, «det er fordi forværelsedamene trenger stimulanser utover det jeg kan tilføre.» Hahahahah.

Da skjønte jeg at det kom til å bli et godt intervju. Mannen hadde jo humor! Det betyr at det er en egen frekvens. Humorfrekvensen. Der må man ikke bomme. Carl I. Hagen har for eksempel ikke min type humor.

Men etter hvert er jeg blitt mindre glad i å være «ond». Det var morsommere før. Det beste er i grunnen å være både snill og slem. Det skjønte jeg da jeg begynte å kjenne en varme i hjertet for personer som jeg i utgangspunktet mislikte.

– Der var det jo noe viktig som kom frem, sier Ola. – Ingen er vel født slem og ond.

FORELSKELSE

– Er ikke sølvpilen fin? Niels peker på det vakre treet i utkanten av hagen. – Jeg håper jo stadig at «Månestråle» dukker opp der borte. Men det skjer vel ikke. Månestråle er en tegneserie-figur som har blåsvart

hår og indiansk kjole. Alle guttene var forelsket i Månestråle da jeg var ung. Forelskelse er forresten en slags galskap. Den første gangen jeg var forelsket visste jeg ikke helt hva jeg skulle gjøre med det, så jeg gikk bort og tok på sykkelens hennens mens ingen så det. Mange år senere skulle jeg intervjues av Vetle Lid Larssen. Det var litt snobbete omgivelser, så vi skulle ta en kaffe sammen på forhånd for å snakke litt. Der møtte jeg plutselig henne med sykkel. Hun jeg hadde vært forelsket i. Min første store kjærlighet. Hun het Nina! Noen ganger er livet litt rart.

RÅD OG PANDEMI

– Har du noen råd til unge forfattere, spør Ola.

– Ja, jeg har det – egentlig har jeg ti hovedpunkter. Jeg skriver om disse i *Skrivekunstens hemmeligheter - lær å skrive levende*. Et viktig råd er: Tenk musikk! Hør om det klinger. Test ut lyden. Du kan ta det opp på telefon. Husk også at det skal være et refreng. Kanskje tre ganger? Gjentakelser. Og sørg for å gjøre noen skifter, slik at det blir rytme. Hertet må også være med. Det må fenge og flyte. Og pumpe energien rundt i teksten.

Et annet punkt er å huske at det er fremmede som skal lese det du skriver. Du må tenke på hva disse skal oppleve. Derfor må du utstyre teksten med nese og munn. Da blir det smak. Og lukt. Det er alltid lurt. Og så kan det være lurt å være personlig, ja, bruke seg selv. Det kan være skummelt. Men det er alltid lurt.

– Pandemi sier Ola. – Hva har du brukt den på?

– Forfattere er jo alltid hjemme likevel, svarer Niels. – Jeg skal jo ikke på noe kontor. Men det som påvirket meg, var at alle foredragene mine ble kansellert. De er hovedinntekten min. Så den inntekten mistet jeg. Men jeg fikk støtte. Så jeg har ikke så mye å klage for.

Men jeg synes det er skummelt å se hvor autoritetstro nordmenn har vært. Jeg har forsøkt å være en motstemme, også på sosiale medier. Og derfor har jeg fått mange hatmeldinger. Jeg savner flere perspektiv. Vi vet jo at industrielt dyrehold skaper pandemier, og at plantespisere har mye mindre risiko for å utvikle alvorlig sykdom. Men i offentligheten virker det som det bare finnes én sannhet.

To reportere fra Tøyen Tekstverksted.

– Det siste spørsmålet: Hvis du kunne drukket kaffe med hvem som helst, hvem ville du valgt?

– Sigrud Undset. Definitivt. Jeg kunne for eksempel møtt Sigrud Undset på perrongen på en jernbanestasjon en gang på 1940-tallet. Vi kunne gått inn på en kafé og snakket sammen. Nå intervjuer jeg bare døde mennesker. Jeg skal samle intervjuene i en bok. Den skal hete «De dodes kjerne».

– Det går noen sauer rundt på eiendommen her – det er ekte færdferfår, sier Niels. – Skal vi gå og se på dem nå?

Dag Blakkisrud bor i Oslo og Ola Henningsen på Vidaråsen Landsby, begge er frilans reportere for Tøyen Tekstverksted AS.

Koronathen og Risørfå - sett i hvert sitt dikt

TEKST OG ILLUSTRASJON: NINA MARIA BRUN

Kunstnere og mennesker med autisme opplever og ser ofte menneskenaturen og verden på en egen, spesiell måte, som er vanskelig for «vanlige» mennesker å forstå, selv om begge snakker norsk eller samme mors-tungemål. Hjertene våre reagerer annerledes. Her vil jeg kort skildre noen, som for meg personlig er to ganske kontrære menneskenaturer, også tegnet i bilder. Den ene, den jeg selv ønsker å være mest identisk med, er Koronathen-mennesket. Men det er også sunt å ha en god porsjon Risørfå-menneske i seg. Vi har alle mer eller mindre av begge deler i oss; Koronathen (London, Athen) og Risørfå (Gjøvik, Risør).

Risørfå er puslingen, raringen, julenissen og kose-godklumpen, men har ofte adferdsforstyrrelser, lære- og oppfatningsvansker. Er mer amatør, utrygg, men vil gjerne være populær. Er sykkelig redd for smitte og har helseskrekk og sliter med å få ting til. Er overremslig og av og til unnlatende. Men har sin egen form for mot, med alt han/hun sliter med. Lever mer på «liksom», og kan også være riktig søt, yndig og blid. Men også passiv, forsiktig og hemmet. Liker å sitte stille. Er vennlig fordi han/hun ikke er så streng eller alvorlig, men av og til sky og asosial og irriterende. Men er snill. Og sentimental. Og veldig glad i leker og dyr. Risørfå elsker fortellingene til Anne-Cath. Vestly og Thorbjørn Egner.

Koronathen, derimot, kan være både mystikeren, presten og dybdepsykologen, kunstneren og helten. Det kan være noe redselsfullt dragende over Koronathensk oceanskorpionsk. Han/hun er heroisk,

kan være streng og alvorlig, jeg-sterk, og kan virke truende noen ganger, dramatisk, røff og karismatisk. Men også blid, glad, begeistret, på en alvorlig, intens måte. Også kryptisk, ja mystisk, – som en ekte mystiker! Koronathen er glad i kulturhistorie, åndsliv, svært ofte antroposofi og mysterievisdom. Er veldig europeisk og elsker Middelhavslanene, katedraler og templer, gresk mytologi, hellenisme, drama, tragedier, dikt og litteratur, Akropolis, Platonakademiet (skolen i Athen) og Goetheanum. Men kan virke litt høyhellig av og til. Koronathen henter sine trekk fra William Shakespeare og Sofokles.

Risørfå er mest bekvem med nettopp Risør og Gjøvik og holder seg helst til Norden. Risørfå trenger ekstremt trygge, komfortable og snille omgivelser, liker å tøyse og tulle, aldri være alene, og vil bo trygt på landet! Og ikke i et dystert koronalandskap slik som Koronathen.

Koronathen-tøffingen er ikke redd for Korona, som ble fryktet og berømt, nesten over natten, og var årsak til at hele jordplaneten måtte stenge ned.

Londondiktet beskriver millionbymylderet i London og Athen – også et dystert landskap. I dypt alvor, drama og streng høytidelighet. De innviede blir ikke liggende i slam når de stiger ned i Hades (slik det hendte med de uinnviede i antikken), men kommer opp til Gudene og kan være nettopp Myster.

Bløtvevdiktet handler om trygghet, kos og lek, og sorg. Det viser Risørfås landskap; trygt og gjestmildt, men av og til ensomt og trist.

Begge er de indre bilder.

EN ANNEN SIDE AV LONDON

Når jeg vandrer barføtt gjennom Londons skitneste gater og undergrunner og ruller meg i Hyde Park, kjenner eimen av urin fra Londons portrom og pedestrian subways, og ser avfall og ekskrementer flyte i hullene og bakgatene i Londons verste East End og virkelig har befatning med alt dette Londons uhumskheter, er jeg inspirert av både Himmel og av Hades og en annen side av London!

Når jeg kaster meg i Londons havnebasseng, og jeg kjenner den befengte lukta, og når jeg møter et falma rottelik komme virvlende opp i vannflata der jeg svømmer omkring i hjertet av London, og også når jeg på min vandring kjenner den klassiske, egenartede duften av gammel mugg og gassfyring, fish'n chips, indian curry og gamle bøker, er jeg inspirert av Himmel og av Hades og av en annen side av London.

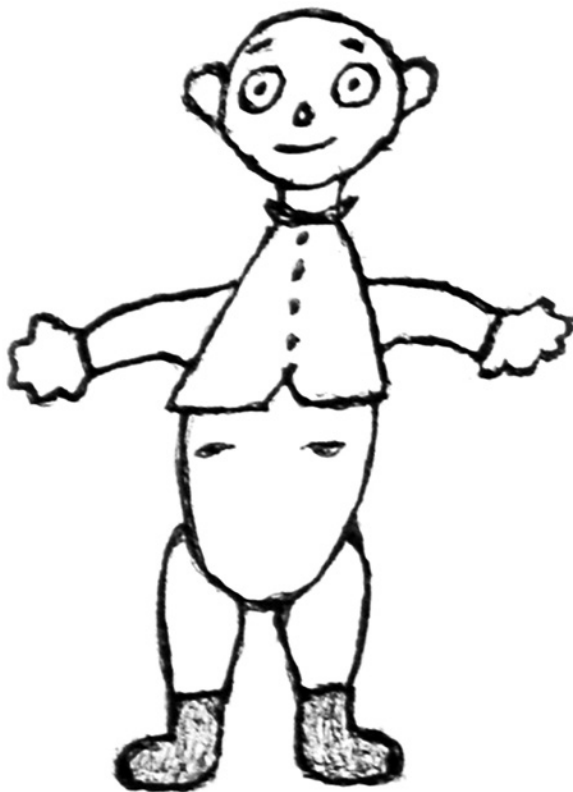
Når The North Sea vrenger seg i orkans styrke, og flomsirenene hviner, og havet sveiper oppover The Thames som truer med å flomme over sine bredder, og hele London holder pusten, jeg inklusiv, der jeg må holde meg hjemme fra Morley College som ligger i floodrisk-area, da er jeg inspirert av både Hades og av Himmel og av en annen side av London!

Og når jeg gjennomvandrer «The London Dungeon» med sin dunkle, obskure belysning, og med all sin redsel og gru, der «en mann henger og dingler i ei renneløkke» i Londons en gang så infame, beryktede galge, The Tyburn fra 1600-tallet, og når jeg hører skrik, stønn og klager fra fordums fangeofre blandet med dempet orgelmusikk, ja, da er jeg inspirert av både Hades og av Himmel og av en annen side av London, – ... og meg selv... !

BLØTVEVSORGEN

Et Bløtvev er et slags lite
menneskevesen som er på vei
hjem til sin døde mor.
I kveld må hun spise sin aftensmat
helt alene mens høststormene
raser utenfor.
Ingen vet om et Bløtvev føler seg
liten eller stor,
når Hun har mistet både
sin Far og sin Mor.
Ingen vet om et Bløtvev
noensinne får ha en kjæreste
ved sin side, –
Eller om hun evig den bitre
ensomhet må lide!
Kan et Bløtvev noen gang
få seg et respektabelt Yrke,
som kan skjenke henne Selvtillit,
Kraft og Styrke?
Ingen vet om noen møter et Bløtvev
med Heder og Respekt,
eller bare ønsker henne
langt, langt vekk!
Ingen vet om et Bløtvev føler seg (er)
elsket eller glemt!
Ingen vet at i hvert Bløtvevhjerte
ligger Bløtvevsorgen gjemt ... !

Nina Marie Brun bor på Solborg, er med i redaksjonen av Solborgavisen og skriver i LandsByLiv.

ALLE AUTISTER

AV NINA MARIA BRUN

Om hvordan autister kan oppleve omgivelsene, samt de «sunnes» tilbakemelding, sittende litt fast i sin dårlige selvtillit.

Kjære mennesker,
kjære Jord!
Unnskyld at jeg lever!
Sikkert helt til jeg blir stor
jeg med autismen strever!
Trygler sårt om å orke mer,
mine feil er det dere ser.
Men en gang jeg håper og tror:
- Jeg vil bringe gleder...!

Sannhet

AV ARNE ØGAARD

Ingen er så sikre på sannheten som fanatikeren, men ingen tar grundigere feil.

«Man kunne innvende, at alle jo streber etter sannheten, men det finnes forskjellige standpunkter, og det fører igjen til strid og splittelse. Det finnes ennå ikke en tilstrekkelig, grundig erkjennelse av sannheten. Man må ikke påberope seg at det kan finnes forskjellige standpunkter i sannheten. Man må først erfare at det kun kan være en eneste sannhet. Den er ikke avhengig av en folkeavstemning. Den er sann i seg selv.»

Rosenkreuzernes teosofi. Sitat fra Rudolf Steiners foredragsrekke i München, 1907, s 136.

Vi ønsker alle å vite hva som er sannhet, men det er ikke ofte vi finner noe som er så er innlysende for alle at det oppleves som sant i seg selv. Det finnes elementære sannheter som at solen alltid skinner bak skyene, at årstidene veksler og at det fysiske livet en dag tar slutt. Men ellers finnes det ulike synspunkter om det meste. Selv innen naturvitenskapen blir sannhetene jevnlig revidert. Man har egentlig sluttet å snakke om sannhet og er mer opptatt av teorier som består inntil de blir motbevist. Skjønt når vi møter ulike forskere, kan det hende at de fremstår som proppfulle av sannheter. Dette gjelder særlig i populærvitenskapelige sammenhenger som for eksempel radioprogrammet Abels tårn. Svært mye blir fremstilt gjennom enkle forklaringer. Skjønt også her finnes det hederlige unntak som gir lytterne rom for undring.

På det kulturelle og religiøse området er det i dag få tydelige sannheter, men et mangfold av erfaringer og synspunkter. Et viktig spørsmål blir da hvordan vi skal forholde oss til dette mangfoldet. Dette gjelder ikke minst innenfor et arbeidsområde som antroposofi, hvor det ifølge Rudolf Steiner er mulig å betrakte ethvert fenomen ut fra 12 ulike synsvinkler. Dermed må vi være spesielt forsiktige med å begrunne egne standpunkter med enkeltsitater fra Rudolf Steiners foredrag og bøker.

I PEDAGOGIKKEN

Ved oppstarten av den første steinerskolen, utarbeidet Rudolf Steiner syv bud for lærere, og et av dem er «å ha mot til sannhet». I mine over 30 år som lærer, har dette vært et grunnleggende prinsipp. Det vil si at jeg aldri underviser i noe jeg tviler på sannhetsgehalten av, men jeg bruker heller ikke tiden på noe jeg opplever som uvesentlig. Hver dag prøver jeg å formidle noe som er sant og viktig, og unngå å spre forenklete forestillinger. Det er befriende å følge Steiners råd om å gi elevene kunnskap som de kan vokse med. Enten det er naturfag eller samfunnslære undersøker vi ulike fenomener og prøver å forstå noe av hva som skjer. Samtidig etterlates et undringsrom, slik at elevene får en opplevelse av at de i fremtiden kan lære og forstå enda mer. Målet er å vekke interesse for verden og ikke å innpode bestemte «sannheter». Men skal en slik pedagogikk virke, er den avhengig av at også jeg har en opplevelse av at det er mer å lære, og at det ikke er nok å slå opp i mine gamle universitetsbøker eller det siste på nettet.

Etter min erfaring blir ethvert fenomen mer komplekst desto mer man undersøker. Du kan finne en

artikkel eller bok som begeistrer deg, og bli overbevist om at du er på vei mot sannheten, men neste dag oppdage en like god kilde som sier det motsatte. For meg er derfor det viktigste å være et undersøkende menneske.

I KORONATIDEN

Etter å ha levd med korona i over et år, er det fortsatt mange spørsmål. Hvor kom viruset fra, hvor farlig er sykdommen i forhold til andre sykdommer, hvor alvorlige er ettervirkningene, og hvilke bivirkninger kan følge av vaksinen? I tillegg kommer det mange ulike synspunkter angående myndighetenes håndtering og tiltak. Mange føler at de ble glemt da samfunnet stengte ned og deres inntektsgrunnlag forsvant. Det er ikke mulig i dag å fremlegge den endelige sannheten om koronaepidemien. Ofte dreier det seg om vanskelige avveinings spørsmål.

I en slik situasjon er det nødvendig med en aktiv debatt, men debattklimaet har blitt polarisert. Noen synes at våre myndigheter har stått fram med autoritær makt, på den andre siden har det vært mennesker som har tatt opp spesielle synspunkter med en nærmest fanatisk glød. Ulike enkelttilfeller er blitt fremhevet som allmenne virkninger. At det hele har vært gjennomsyret av frykt, gjør det ikke lettere. Det har også vært vanskelig å avgjøre hva som var rent saklige innlegg, og hva som bygger på mer eller mindre løse rykter, såkalte konspirasjonsteorier. Dessverre har også saklige innlegg blitt bedømt som det siste.

Det burde være åpenbart at ingen fullt ut forstår hva som foregår og dermed kan legger fram noen endelig sannhet. I en slik situasjon har jeg savnet den undersøkende samtalen. Den som er mer opptatt av å finne begrunnelsene for de ulike synspunktene og avveiningene, enn av synspunktene i seg selv. Hvorfor

LANDSBYENE MED PLESS FOR ALLE

Uthaug Bild 2020

Camphill-landsbyene er integrerte levestedsskap hvor mennesker med ulike behov for bistand bor side om side med omsorgspersoner i en levende og aktiv landsby.

Her er alle sysselsatt med fellesskapets mange oppgaver; håndverk, jordbruk, matlaging og hushold. Det legges vekt på nærhet til natur og mennesker, og opplæringen i dagliglivets mange gjøremål gir verdifull erfaring videre. Samtidig dekker arbeidet reelle behov i landsbyen.

Livet i fellesskap, arbeid, hverdag og fest danner grunnlag for et spennende og utfordrende miljø. I landsbyene pleies også et variert kulturliv med teater, sang, musikk, høytidsfeiringer og utflukter.

Nye medarbeidere tilbys introduksjonskurs i landsbylivet og antroposofi, samt fireårig deltids Bachelorutdanning i helsepedagogikk og sosialterapi.

Camphill Norge består av landsbyene Hogganvik, Jøssåsen, Rotvoll, Solborg, Vidaråsen og Vallersund Gård.

I Vallersund ligger også FRAMskolen som er et folkehøyskolelignende tilbud for deg mellom 18 og 25 år som lever med utviklingshemming.

Velkommen – vi har ledige plasser!

CAMPBILL LANDSBYSTIFTELSE
Malvikvegen 1333, 7550 Hommelvik
Telefon 73 97 84 60
Epost: sekretariat@camphill.no
www.camphill.no

det er så vanskelig å føre en slik fri og undersøkende dialog, er i seg selv et tema som bør undersøkes grundigere. Hva er det i oss som påvirker oss til å trekke forenklete konklusjoner?

DE EKSISTENSIELLE SPØRSMÅLENE

I *Ungdomskurset* belyste Rudolf Steiner årsaker til at de unge som kom til ham opplevde sjelelig tomhet, og hvorfor det var lite å hente hos den eldre generasjonen. Han påpekte at samfunnet var gjennomsyret av fraser, konvensjoner og rutiner. Det er derfor vanskelig for de unge å finne noe av virkelig verdi.

Forutsetningen for en endring er at konvensjonene erstattes av umiddelbare og hjertelige forhold mellom menneskene. Frasene må erstattes av sannhet og rutinene av handlinger fylt av ånd. Mange av de unge opplevde ikke noen mening med ordet «ånd», og i stedet for å gi dem noen utførlig forklaring på hva ånd er, sa Steiner at de først og fremst måtte søke sannhet.

Et levende bilde fra denne perioden finner vi i Peter Krapotkins selvbiografi. Her beskriver han russisk ungdom som på slutten av 1800-tallet brøt med sine adelige familier og flyttet sammen i kollektiver. De søkte ny kunnskap, som var forbudt, og som blant annet førte Krapotkin i fengsel. Et viktig prinsipp blant disse unge var at alt de sa, måtte være sant. De hatet de tomme frasene og konvensjonene som dominerte i adelen.

Men i hvilken grad gjelder dette i dag? Kan mye av det som sies fra kulturelt- og vitenskapelig hold fortsatt oppleves som fraser, som ord som egentlig ikke sier oss noe om det som er vesentlig i livet? Jeg tenker ofte det når jeg følger ulike debatter. Spesielt de politiske partiene og livssynsrepresentantene gjentar gamle fraser. De er dermed ikke i stand til å finne nye tanker som kan bringe utviklingen videre i retning av en mer helhetlig virkelighetsforståelse. Samtidig kan vi oppleve at mennesker som prøver å tenke nytt, enten blir tiet ned eller latterliggjort.

I DET SOSIALE

De antirasistiske bevegelsene har nå fått stor oppslutning. Rudolf Steiner påpekte allerede

for 100 år siden at alle kvaliteter som er knyttet til rase, ikke lenger har betydning. Det avgjørende er det individuelle i mennesket. Men først i dag har dette fått virkelig gjennomslag. Hvilken hudfarge eller spesielle ytre trekk du måtte ha, har ingen betydning for hvem du er som menneske.

Vi er opptatt av ikke å bedømme mennesker ut ifra hvordan de ser ut eller ulike seksuelle preferanser. Allikevel har vi lett for å bedømme andre ut fra førsteinntrykket. Rudolf Steiner advarte sterkt mot dette og oppfordret oss til å være nysgjerrige på hvem de andre faktisk er. Han påpekte også at det er lett for moderne mennesker å se de andres feil og svakheter, men at det krever mye mer å se de andres beste egenskaper. Det å være interessert i hva som lever i våre medmennesker er grunnlaget for det Rudolf Steiner kaller kjærlighet. Det er hyggelig at noen sier de er glade i oss og gir klemmer og blomster, men det oppleves mye sterkere hvis de virkelig interesserer seg for våre innerste tanker og intensjoner.

Arne Øgaard er steinerskolelærer, skribent, forfatter og redaktør for bladet Pengevirke.

BINGN APPRENTICESHIP PROGRAM

SØKNADSFRISTEN for opptak i ny klasse er 15.oktober 2021

BINGN er et 3-årigt utdanningsprogram i biodynamisk landbruk som startet opp i 2014. Les mer:

www.bingn.org

Hva skjedde med sjelen?

AV FINN SKÅRDERUD

Jeg er ingen svermer. Men jeg tar meg stadig i å savne sjelen.

Sjel er blitt erstattet av sinn. Men de viser ikke til det samme. Jeg tror sinn er trangere enn sjel. Er vi i ferd med å krympe hodene?

Hvor ble det egentlig av sjelen? Den er blitt et fjernt fortidsminne. Kanskje raver det fortsatt noen ensomme sjeler rundt omkring i de mørke gatene ved nattetid. Med den moderne fornuften dissekerte vi vekk noen porsjoner tro, overtro og ufornuft, og kom altså med sinnet til erstatning. Sinnet er umåtelig interessant, men det er ikke minst et medisinsk fenomen. Det viser seg i begreper som sinnets helse eller sinnssykdom.

Det er kanskje et romantisk portrett – men sjelen hadde høyder, bredder og dybder. Den strakte seg mot noe større enn en selv. Den var samtidig unik for den enkelte. Da Gud døde, og vi ble sittende igjen med et krater i hodet, søkte vi ikke minst mot den moderne medisinen som en erstatningstro. Det lidende mennesket skulle nå lide på vitenskapelige vis.

Kanskje raver det fortsatt noen ensomme sjeler rundt omkring i de mørke gatene ved nattetid.

Dessverre stiller vi altfor store krav til medisinen. Det er mye grunnleggende menneskelig den ikke kan svare på. Medisinen er ikke egnet til store spørsmål som eksistens, vitsen ved det hele og fellesskapsfølelsen. Meningsløshet og sorg er fenomener som dårlig forstås av det diagnostiske språket. Eller det å være umoden ung. Vi forsøker å hjelpe, men kanskje det begrensede medisinske språket også kan gjøre

vondt verre. Vi er mange som er bekymret for om vi sykeliggjør en generasjon unge.

Jeg er bekymret på vegne av flere. Når den medisinske fornuften parrer seg med markedets logikk, kan det bli riktig problematisk. Marked og medisin møtes i velmente ord som produksjon, prestasjon, innovasjon, effektivitet, målstyring, rettigheter, leveranser og dokumentasjon. Verktøy er skjemaer, nasjonale retningslinjer og standardiserte rutiner for utredning og tiltak. Sjelens fristelser blir raskt erstattet av frykten for fristbrudd. Det er ikke noe galt i dette – bortsett fra at det ofte blir galt. I det standardiserte kan det unike gå tapt.

Vi vet at en del av de medisinske møtene i dag kan oppleves som sjelløse. Et fortvilet menneske kan føle seg mer fortvilet i møte med et selvutfyllingsskjema for fortvilelse. Metaforer hentes ikke fra sjelelivets romlighet, men fra postverket. Jeg er usikker på hvordan sunn sjel og pakkeforløp går opp. Vi blir ikke oss selv av oss selv. Den ideelle sjelelige møteplassen er der hvor jeg finner meg selv igjen, i den andres interesse for meg.

For oss fagfolk kan pålagte manualer og angsten for jusen krympe profesjonshodene. Først ryggen fri, så frie luftveier, som det heter. Pålegg om rutiner kan gjøre de aller dårligste litt bedre, men kan også sørge for at de aller dyktigste blir dårligere.

Jeg er praktiker. Jeg kan godt tenke meg en gradvis rehabilitering av sjelen. Sjelens ubotelige nysgjerrighet.

Finn Skårderud er forfatter, psykiater og professor. Artikkelen stod i A-magasinet 28.02.2020.

Drømmeren. Kunstneren Torleiv Stadskleiv, Halfdan Egedius, 1895. Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design.

I en dobbel strøm

AV JOSEFIN WINTHER. ILL.: KARINA SKILBREI

«Hvis du nå ville skille deg fra dem, da ville du misbruke de krefter som du dog kun har kunnet utvikle i fellesskap med dem.» Dette er beskjeden mennesket får når det står på terskelen til å kunne gå over i en annen eksistensform. Sitatet er hentet fra et av de siste kapitlene i Rudolf Steiners bok *Hvordan når man til erkjennelse av de høyere verdener?* Slik jeg leser teksten, beskriver Steiner et veiskille i individets utviklingsvei, hvor man har opparbeidet seg en mulighet til å forvandle en værensform som hovedsakelig er materialistisk preget. Individet har trolig tilegnet seg innsikt eller tilgang til åndelige dimensjoner av sitt liv, som dets medmennesker ennå ikke har. Da kan det være fristende å ønske seg videre, å fortsette på sin vei alene – å takke for seg. Men heldigvis må man, ifølge Steiner, først forbi det han kaller «terskelens vokter». Her ligger også en beskyttelse mot å gjøre erfaringer som man ennå ikke er klar for.

INDIVIDET FØRST OG FREMST?

Antroposofien gir mange gaver til det i mennesket som vil søke seg selv, og den viser også hvordan det først og fremst er i den enkelte at utvikling kan skje. Den formidler en verdifull bevissthet som går imot kollektivistiske og dogmatiske tankeganger, og tillater oss ikke å fortape oss i en forhåpning om at mennesker kan bæres frem av sin neste. Nei, vår skjebne er *vår* skjebne, og ansvaret og friheten som følger er også derfor bare våre.

Men bildet er likevel mer sammensatt enn som så.

I sitatet billedliggjør Steiner hvordan mennesket fullt og helt står i en dobbel strøm, og dette er for meg også det vakreste og mest kraftfulle i det antroposofiske menneskebildet. For å skape og frigjøre oss selv i vår skjebne, er vi fullstendig avhengig av fellesskapet og den næring det gir oss. Det er det faktum at vi som menneskehet har valgt å ta steget ned og inn i den jordlige tilværelse, som muliggjør at den enkelte kan ta steget opp og ut av den. Men dette løftet kan ikke finne sted hos individet. Terskelens vokter sier «Du vil engang kunne forenes med meg, men jeg kan ikke være salig så lenge det ennå finnes usalige.» Stegene på utviklingens vei må vi ta selv, men de er forgyves så lenge de ikke benyttes til å vise vei for fellesskapet.

Hver og én er avhengige av fellesskapets næring, varme og kraft, og fellesskapet er avhengig av den enkeltes retning, individualitet og foredling av denne næringen. Slik står mennesket i en uopphørlig dobbel strøm. Dette minner om hvor ydmykt, kjærlighetsfullt vårt kosmiske og jordlige fellesskap er.

Å TREKKE STIGEN OPP, ER Å SAGE AV GREINEN

Steiner fortsetter med å beskrive denne dobbeltheten: «Hvis de ikke var steget ned, ville heller ikke du ha vært i stand til det; uten dem ville du ikke ha ervervet deg en oversanselig tilværelse. Disse kreftene som du har ervervet deg sammen med dem, må du dele med dem.»

Fristelsen til å beholde sine oppdagelser og opplyste rom for seg selv er alltid til stede. Jeg kjenner den ofte på meg selv. Og det er jo forståelig at vi ønsker å nyte vår lille skatt, når vi har gjort en oppdag-

else vi har arbeidet så hardt for. Men skatten skimrer bare en stund før den mister sin glans, hvis den ikke får lyse opp nye rom og ikke minst belyses fra nye sider. Den er bare gylden, om den kan få være gylden for noen. Å trekke seg bort fra det fellesskap som skapte en, er ikke bare et tap for fellesskapet. Steiner beskriver hvordan en slik opphøyelse også vil føre til at individet blir stående på utsiden av mennesketens strøm.

«Hvis han foretrekker sin egen for tidlige opphøyelse i den oversanselige verden, skriker mennesketens strøm forbi ham. For seg selv kan han etter sin befrielse ikke vinne nye krefter fra sanseverdenen.» Idet individet vender seg bort fra samspillet, mister det også muligheten til å hente nye krefter derfra. Ergo er ikke dette en ren og skjær oppfordring til solidaritet, men også en påminnelse om at individet er avhengig av fellesskapet. Intet punkt uten periferi, ingen periferi uten punkt.

FOR Å ARBEIDE MED LIVET, MÅ DU VÆRE I LIVET

Steiner viser hvordan vi står i en gjensidig avhengighet, og peker på dette dypt menneskelige, nemlig å stå imellom noe – i en dobbel strøm. I hverdagen er dette prinsippet også overførbart til hvordan vi lever og arbeider. Setningen fikk meg til å tenke på min egen pedagogiske praksis, som nå har flyttet seg fra en helsepedagogisk videregående steinerskole til å være lektor på Steinerhøyskolen i Oslo. Å være lærer for ungdommene har vært så viktig for meg, at jeg helst ville fortsatt med det for alltid. Samtidig har jeg mottatt så mye næring av dette arbeidet. Næringen har gitt meg en kraft, som presser seg på og vil bli

løftet opp og satt ord på. Derfor føler jeg meg kallet til å formidle disse erfaringene og refleksjonene videre, til mennesker som vil arbeide med mennesket. Men er ikke dette på en måte å «foretrekke en for tidlig opphøyelse», som Steiner kaller det? Ikke opp i en oversanselig verden, men allikevel bort fra den strømmen jeg får kraft fra.

Da jeg bestemte meg for å ta steget over i den formidlende arenaen, kjente jeg meg selv så godt at jeg visste at det kunne bli risikabelt. Risikoen lå i min hang til å formidle, til å gi livet en poetisk form, til å kjenne kraften i å kunne gripe et øyeblikk, skape i det og gi det et språk. Ikke så ulikt det jeg har gjort gjennom 15 år med ungdommene. Forskjellen er at jeg nå får snakke uimotsagt. Jeg kan naturligvis møte motstand i en diskusjon eller i faglitteratur, men mine

refleksjoner og tanker får leve sitt eget liv.

På den ene siden kan jeg nå «lene meg tilbake» og bruke stadig nye møter med forelesere, studenter og fagstoff til å gi «næringen» nye perspektiver, til å spisse den. Samtidig har jeg en følelse av at noe utarmes, fordi det ikke lenger lever. Materialet jeg ytrer er på en måte allerede dødt. Det har skjedd, det er forbi, og mine forelesninger blir i verste fall en presentasjon av en forestilling av hvordan dette «noe» engang var. Noe som ikke kan bevege verden, fordi det ikke er beveget av verden lenger.

På den annen side tenker jeg på hvordan menneskehetens strøm fortsetter og skrider forbi meg. Er det tilfelle, og er det en risiko i alle situasjoner hvor vi velger å trekke noe ut av en sammenheng? Jeg tenker på hvordan vi har en tendens til å lage hierarkiske forvaltningsstrukturer, og hvordan ledere ender opp med å lede noe de selv ikke lever i. Å lede blir en øvelse i seg selv, med sin egen verdi, akkurat som min formidling blir en øvelse i seg selv, med sin egen verdi. Men er ikke både jeg og lederen desillusjonerte, der vi står og tror at livet forholder seg til oss. Livet bryr seg ikke om oss og våre ideer. Livet lever, og det strømmer forbi. Barna kommer til, ungdommene gjør det ungdommer må gjøre, og de voksne gjør det de kan i møte med det. Og i mellomtiden står jeg i et rom adskilt fra dem og forteller om min idé om dem, og på et kontor sitter en leder og fatter beslutninger uimotsagt av livet.

EN KJÆRLIGHETSSANG TIL LIV OG LEVEN

Er det slik? Jeg vet ikke, men jeg kjenner at noe i meg trekkes i retning av stigen. Inn på et rom hvor jeg kan få være i fred. Hvor jeg ikke må forholde meg til det uregjerlige livet. Hvor jeg kan få slippe å skue utover den uoverkommelige avgrunnen mellom meg og mitt medmenneske. Jeg vil helst få slippe å kjenne den rue teksturen i menneskemøtet, følelsene det vekker i meg, hvor intenst det er å møte noens blick, hvor utilstrekkelig jeg føler meg når jeg har glemt at jeg ikke kan forandre et annet menneske.

Alle disse følelsene er tendenser i meg, og jeg

kjenner de tar godt tak til tider. På den annen side kjenner jeg hvor tom jeg føler meg uten ... deg. Hvor godt det er når jeg glemmer meg selv, blir rød i kinnene, leker og gir meg hen. Jeg kjenner hvor helbredende det er å få gi meg selv til deg, og å få bli tatt imot. Jeg kjenner på hvor godt det er å streve sammen, arbeide med meg selv i møte med dagen og stunden. Kjenne hvordan en oppoverbakke veldig ofte gir meg en nedoverbakke i betaling, og hvordan jeg etter hvert har blitt minst like glad i oppoverbakene. Spesielt på sykkel. Det er så godt å være sulten og trøtt, å få sove etter å ha virket i livet. Det er så godt å kjenne hvordan mennesker jeg er med over tid, blir til de vakreste menneskene jeg vet om. Det er så godt at noen venter på meg, lurer på når jeg kommer. Det er så godt å få gjøre feil, og ha blitt så varm at jeg kan si det uten å nøle: «Jeg gjorde feil. Nå vet jeg litt mer.» Det er så godt å ha en idé, og i neste øyeblikk bli slått i bakken av hvor mye jeg har bommet. Virkeligheten kommer med liv og leven, og minner meg om at forestillingene mine; de er ikke mye verdt.

Men at jeg er her med tilstedeværelsen min, det er uvurderlig. Og de våte skoene jeg fikk fra turen, eller den klamme hånden jeg fikk fra å leie deg, eller hodepinen etter en dag uten at jeg rakk å spise, eller hjertesorgen når vi ikke forstår hverandre. Alle disse tingene er gaver. Gaver som herjer og gir næring, for jeg står i livets strøm, og jeg er med. Og innimellom er det tid til å sette seg ned og formulere en tanke sammen med gode venner og kolleger, og da er den tanken rykende fersk og helt fri for arroganse. Den er uskyldig og svett, og smertelig klar over at i morgen kommer det en ny dag, og da kan det være at alt er annerledes. Og hvis det om kvelden skulle snike seg inn en liten drøm om å «skille meg fra dem, og misbruke de krefter jeg dog kun har kunnet utvikle i fellesskap med dem», da står morgendagen klar med en ny lærepenge og sørger for at alt jeg trodde jeg visste, snart er glemt.

Josefin Winther er artist og lærer ved Steinerhøgskolen og Steinerskolen på Skjold i Bergen.

Med en leges blick på syvårsperiodene i menneskelivet

Maarten Reder: *Syvårsperiodene i menneskets liv*, Antropos forlag, 2020

BOKOMTALE AV GUNNAR IHLEN

Maarten Reder (1947-2006) var en hollandskfødt antroposofisk lege, som i den senere del av livet arbeidet ved Vidarklinikken i Järna sør for Stockholm. I boken *Syvårsperiodene i menneskets liv* gir han en usedvanlig enkel, men innsiktsfull og konsentrert fremstilling av menneskelivets mange faser. Boken kan også egne seg som en innføring i noen av antroposofiens sentrale grunntanker. Den kom nylig i norsk utgave på Antropos forlag.

Kunnskapen om mennesket (tysk: Menschenkunde) er en mer avgrenset disiplin innenfor Antroposofien. Slik menneskekunnskap er et sentralt element i steinpedagogikken og antroposofisk medisin. I begge disse praktisk-rettete fagområdene opereres det med begrepet *syvårs-perioder* som et strukturerende element i beskrivelsen av menneskets utvikling. Hvorfor akkurat syv? Maarten Reder forklarer dette enkelt slik: «Ulike stadier kalt syvårsperioder karakteriseres. Da kan vesentlige aspekter ved menneskejegets utvikling tre frem.»

Som leser kan man møte dette utgangspunktet med to holdninger: Den «kritiske»; der man stiller seg avisende til alt som ikke har et naturvitenskapelig utgangspunkt. Eller den åpne tilnærming som tar til seg bokens fremstilling i en forventning om at noe vil

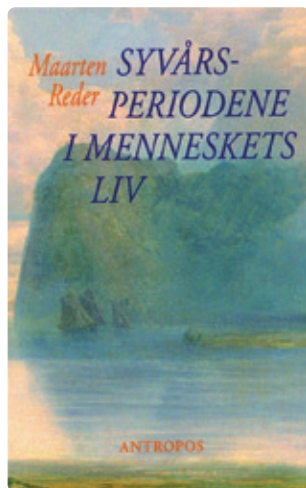
tydeliggjøres. Den første holdningen er vi moderne mennesker omhyggelig oppdratt til å følge. Den andre derimot, åpner for forståelse av viktige livsinnhold. Forfatteren skriver om dette, (i forbindelse med fenomenet *måneknuter*¹ som omtales i boken):

I antroposofien og i antroposofisk medisin anvendes flere kosmologiske begreper slik som planet-navn og dyrekretstegn. Dette kan gjøre den vitenskapelige forståelsen vanskelig. Vi må på et vis fornye vår tenkning og utvikle mer spirituelt rettede perspektiver for å kunne håndtere slike begreper. Samtidig må man passe seg for ikke å gli inn i primitive atavistiske forestillinger. Mennesket kan ikke lignes med et komplisert apparat. Det er et så omfattende vesen at det til og med bærer stjernehimmelen og planetesfærene i seg. (s 80)

Bokens innhold gir en oversikt over disse utviklings-trinnene: De første syv årene. Barnets utvikling i den andre syvårsperioden. Den tredje syvårsperiode; jordmodningen. Fornemmelsessjelen; fra 21 til 28 år.

.....

1 En «måneknute» angir et tidsrom på 18 år, 7 måneder og 21 dager som forløper mellom hver gang månen, sett fra jorden, inntar den eksakte samme posisjonen i forhold til fiksstjerne-bakgrunnen. Slike tidsrom er i antroposofien ansett som markører for bestemte milepeler i et menneskes biografi.

Forstandssjelen; 28 til 35 år. Bevissthetssjelen; fra 35 til 42 år. Perioden fra 42 til 49 år; om billedsjelen. Perioden fra 49 til 56 år; om inspirasjonssjelen. Perioden fra 56 til 63 år; om intuisjonssjelen. Det aldrende mennesket. Når vi blir gamle.

Man kunne kanskje utfra dette tro at *Syvårs-periodene i menneskets liv* gir en abstrakt, skjematisert fremstilling av menneskelivets forløp.

Det motsatte oppdager

man ved lesningen. Her er alt skrevet ut fra en leges levende erfaringsmateriale. Her er ingen vanntette skott mellom de enkelte avsnittene. Alt henger sammen og vever i hverandre. Hele veien trekkes linjene til det store helhetsbildet, som også omfatter livet før fødselen. Forfatteren ser alle livsløpets faser i lys av hvordan individualiteten – menneskets høyere jeg – lar seg inkarnere i den fysiske verden. Der forbinder den seg med et konkret livsmiljø, som er valgt i samforståelse med høye åndelige vesener. Vår oppgave som oppdragere, som lærere eller leger, blir å legge til rette for at denne individualiteten best mulig skal kunne uttrykke sin egenart og finne sine livsoppgaver.

Vi som ikke lenger tilhører de yngre aldersgrupper, kan huske en tid da syvårsperiodene tydeligere lå i vår felles kultur. Et syv år gammelt barn var «skolemodent», som fjortenåring var man nådd ungdomstrinnet, og med det 21-året var rettslig myndighetsalder nådd. I dag ser vi en viss faseforskyvning som blant annet kommer til uttrykk i at barna sendes i skole som fem-seksåringer. Tannfelling og kjønnsmodning inntreffer over hele verden tidligere enn før. Man kunne tro at denne tendensen til akselerering av utviklingen, er gunstig for samfunnet, ved at mennesket tidligere blir produktivt arbeidende? Men uttrykker ikke syvårs-rytmen noe genuint menneskelig, noe som har gitt mennesket dets særstilling i skaper-

verket, må vi i stedet spørre. Mennesket som art har en sterkt forlenget barne- og ungdomstid sammenliknet med dyrene. I Reders bok fremstilles derfor syvårsperiodene som et ideal, og som et middel til å forstå de menneskelige utviklingsstadiene.

Forfatteren tar oss med på en ferd gjennom ni syvårsperioder, for deretter å avrunde fortellingen med betraktninger over det aldrende og det gamle mennesket. Ved livets begynnelse ser vi hvordan det lille barnet, som nettopp har forlatt den åndelige sfæren, til å begynne med forholder seg til omgivelsene slik det gjorde i sin førfødselige tilværelse. Intenst sanser barnet sine omgivelser for å lære hvordan menneskene omkring reagerer på verden. Utvikling skjer gjennom etterlikning av lyder, språk og bevegelser. En ubegrenset tiltro preger samhørigheten med omgivelsene. Etter hvert gjøres de første erfaringer av å være et selvstendig vesen med egen vilje. På et senere trinn – som 9-10-åringer – har barnet begynt å føre sine føtter bevisst. Opplevelsen av den umiddelbare tilhørigheten til det nære miljøet, er da tapt. Forfatteren skriver: «Barnet kjenner seg ikke lenger på samme måte båret av det trygge miljøet som foreldre, hjem og skole representerer.» En dramatisk følelse av en avgrunn mellom det egne selv og verden kan melde seg i pubertetens innledningsfase. Først i årene etter fylte 21 år er mennesket fullt ut inkarnert på jorden som fritt og selvstendig individ. Nå er det klar for å kunne ta ansvar for egne handlinger, sitt forhold til en partner, og etter hvert å oppdra egne barn. Vi ser et samfunnsmedlem med et reflektert bilde av egne holdninger. Ved 35-årsalderen – ved overgangen til den 6. syvårsperioden – kan mennesket oppleve et høydepunkt i sin livskraft: «Man føler at man kan mestre alt som kreves for familie, hjem og arbeid.»

Et karakteristisk trekk ved den 11. syvårsperioden (ved inngangen til 80-årsalderen) skildres på følgende måte: «Forskjellen mellom sansning/forestilling og begrep/dypere forståelse oppheves. Dette har en harmoniserende innvirkning på mennesket. Det kan stråle en mild solkraft ut fra et slikt menneske. Slik hjelper engelen til. Som en dypere opplevelse forstår vi hva frihet er. Vi kan gjøre det som trengs, fordi vi forstår det og vil det.» (s 95)

For hvert livsavsnitt gjør forfatteren sine betraktninger over helsemessige spørsmål, psykiske så vel som kroppslige. Hvilke sykdomstilstander kan oppstå ut fra bestemte feilutviklinger på de ulike alderstrinn? Boken viser til behandlingsmuligheter som ut fra et antroposofisk-medisinsk perspektiv kan tilbys i form av særlige terapier og preparater. Men også skolemedisinske behandlinger som er nødvendige, omtales. Her følger verdifulle råd for hvordan eventuelle negative effekter kan motvirkes.

Avgjørende for vår utvikling er vårt forhold til tanker og det å tenke. Er tenkningen kun vår hjernes produkt, eller har *tanken*es verden en selvstendig realitet? Eller slik Maarten Reder uttrykker det: «Å tenke er en åndelig aktivitet. Ved hjelp av tenk-

ningen kan jeg forstå verden omkring meg og jeg kan utforske den materielle verdens lovmessigheter. Av Guds tanker ble denne verden engang skapt, og mennesket ble satt inn i verden som skapningens krone. Mennesket gjenfinner nå denne verdensskaperkraften i sin tenkning når vi virkelig lærer å bruke og utvikle tenkningens kraft. Det gir tillit og trygghet når vi merker hvordan vi gjennom tenkningen kan finne oss til rette i den ytre verden. Det gir ennå større trygghet når jeg lærer å arbeide slik med min tenkning at stadig større selverkjennelse vokser frem.» (s 8)

Syvårsperiodene i menneskets liv er oversatt til norsk ved legen Inge Raknes. Boken anbefales til lesning i gjentatte vendinger.

ANTROPOSOFI FOR SKEPTIKERE

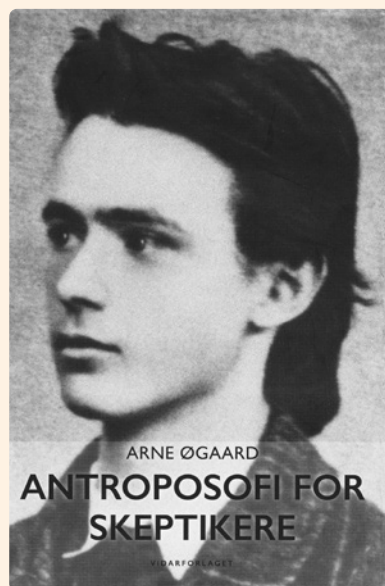
AV ARNE ØGAARD

Antroposofi er grunnlaget for praktisk og menneskelig fornyelse av viktige arbeidsområder som pedagogikk, jordbruk, økonomi, kunst og medisin. Flere tusen virksomheter rundt om i verden er inspirert av denne kunnskapen, likevel er det få som vet hva antroposofi egentlig innebærer.

Arne Øgaard har skrevet en personlig innføringsbok i dette store kunnskapsfeltet. Den er spesielt rettet til lesere som er skeptiske til en slik åndsimpuls.

Boken kan bestilles fra antropos.no og alle andre bokhandler.

Avisen Dagen om boken: Ærlig, men skremmende

Som i himlene, så og på jorden

AV DAAN ENTE

Urkristendommen, i tiden før kirken ble institusjonalisert, var troen og kirken levende og frisk. En umiddelbar nærhet til det guddommelige ble opplevd og pleiet. Kristi nærvær gjorde at mennesker fant sammen og dannet menigheter. Dette leser vi om i Apostlenes gjerninger. Der møter vi også Paulus. Han spiller en viktig rolle for å spre kristendommen blant hedningene, det vil si til menneskene i den daværende ikke-jødiske verden, til Grekenland og etter hvert også til Europa, til Rom til å begynne med. Så tar institusjonaliseringer over, og urkristendommen forsvinner under overflaten.

Et viktig spørsmål er om kristendommen er relevant, i våre dager. Hva lever i religionen som fortsatt gjør den aktuell? Og hva med religiøs fornyelse?

Et mulig svar er at vi alle sammen har et religiøst menneske inne i oss. Sjelen er forbundet med det himmelske – der den kommer ifra og dit den er på vei etter døden. Fødselsmysteriet er, ifølge Rudolf Steiner, at vi er på vei inn i døden når vi fødes (GA 203). Døds mysteriet er at døden overvinnes og ikke lenger vil ha makt over oss mennesker, sett i lyset av Golgatomysteriet. Det vil si; Kristus har forbundet seg med jorden, fra da av forbindes himmel og jord.

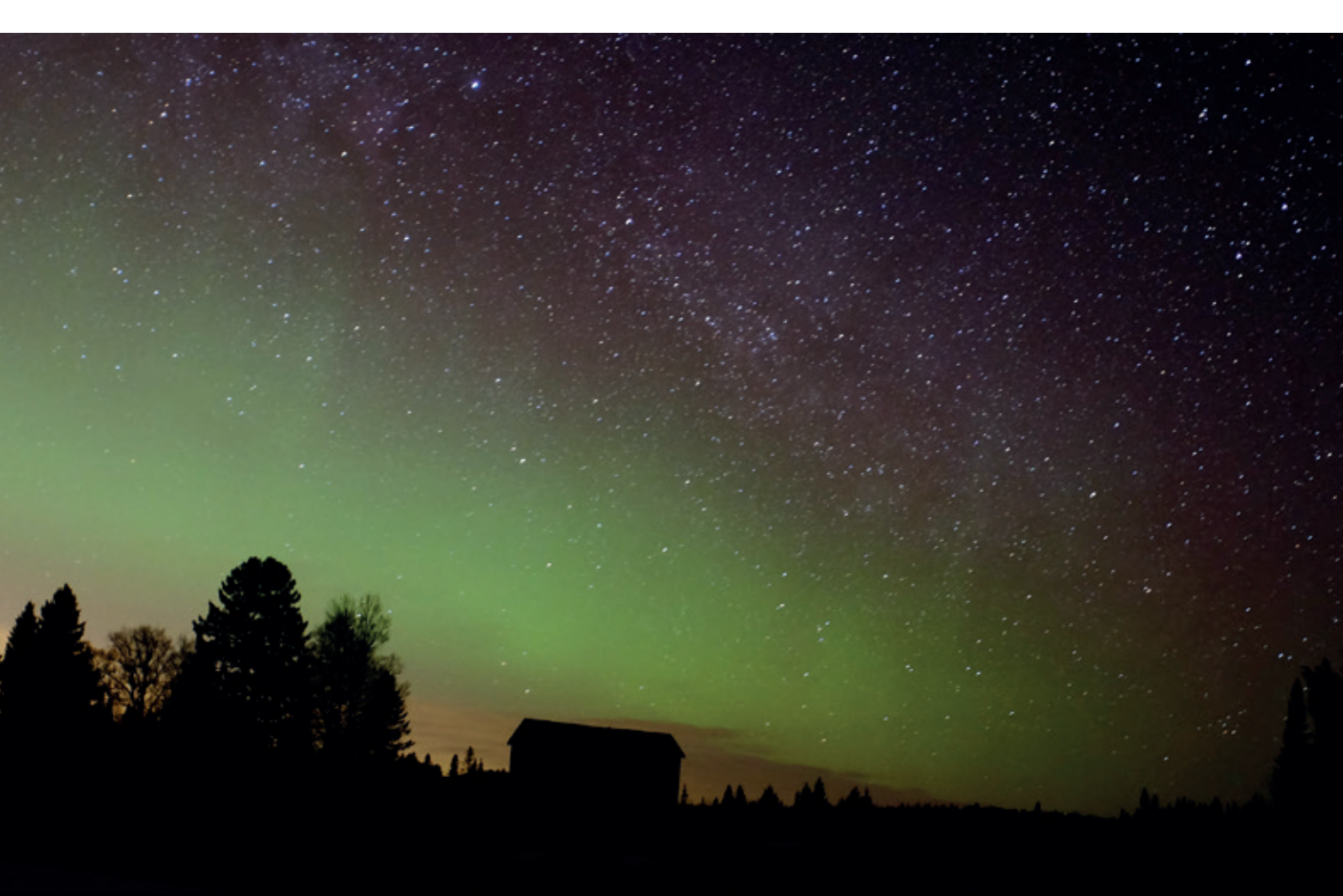
Religionen har dermed fått et nytt innhold. Himmelen er ikke lenger å finne ute i kosmos når vi ser opp mot solen og stjernene. Himmelen er her på jorden. Eller enda sterkere: Himmelen er i alt som er levende på denne kloden og inne i oss. En slik

erkjennelse har klare konsekvenser. For da blir himmelens lovmessigheter like aktuelle i våre liv som jordens lovmessigheter. Og himmelens lovmessigheter vil mer og mer prege seg inn i oss og i samfunnet, noe som skjer konkret gjennom Kristus. Det vil ha følger for det sosiale liv, vårt sjels- og åndsliv, ja, til og med hvordan vi organiserer de økonomiske forholdene.

Men en slik forståelse finner vi nødvendigvis ikke i dagens kirke. Heller ikke i moderkirken som på Konstantins tid ble forbundet med de romerske stats- og rettssystemene. Da kirken ble statsreligion, ble den drevet fram med makt. Vi finner heller ikke en slik forståelse i den Reformerte kirken som oppstod da den naturvitenskapelige tenkning gjorde sitt inntog og menneskeheten mistet tilgangen til sin drømmende bevissthet. Drømmende var menneskene i sitt religiøse liv, i drømme hadde de sine religiøse opplevelser. Dette går helt tilbake til de jødiske profetene.

Rudolf Steiner (1861-1925) bidro aktivt da Kristensamfunnet ble etablert. Det skjedde for 99 år siden, høsten 1922 i Dornach, Sveits. For det ble tydelig at det moderne menneske med sitt naturvitenskapelige, materialistiske tenkesett, ikke lenger klarer å finne fram til sitt indre religiøse menneske.

Det religiøse i oss lever i hengivelse og er et sted der vi tar imot åpent, ukritisk og fritt. Derfor snakker vi så ofte om at barna er religiøse, i bunn og grunn. De er åpne, lekende og frie. Så mister vi dette i oppveksten og begir oss inn i voksenlivet. Men kan vi finne tilbake til dette barnlige i oss selv, det ubesudle-

Stjernehimmelen over Sandvik. Foto: Eric de Haan.

de, der vi er umiddelbare og hengivende?
Det kan være til hjelp at vi gjør oss noen tanker om livets sammenhenger. Det hjelper å ha et begrep om at den åndelige verden er en virkelighet. Det hjelper å ha en Kristusforståelse og viten om at den åndelige verden er befolket av mangfoldige englehierarkier. Det hjelper å erkjenne at det finnes et liv *før* fødselen og *etter* døden. Det hjelper å ha en bevissthet om de døde og det de utfører for jorden. Antroposofien gir oss en slik forståelse og innsikt.

Slik går tro og erkjennelse hånd i hånd! Og slik er det religiøse livet fortsatt aktuelt i det Kristus blir mer og mer relevant for menneskeheten, Jorden og dens utvikling. I denne utviklingen bidrar alle mennesker, om de er seg det bevisst eller ikke.

Derfor er det viktig at det finnes religiøs kultus på jorden. Like vesentlig er det at en slik kultus feires i den åndelige verden av åndsvesener. Slik kommuniserer kultusen på jorden og i himmelen med hverandre. I ordene «Skje din vilje, som i himlene, så og på jorden» ligger dette.

Kristensamfunnet feirer neste år sine hundre år på Jorden! Vi ønsker alle i det antroposofiske miljøet velkommen til å feire med oss. Festdagene i Oslo skjer i pinsehelgen 2022. Les mer: Mikaelkirken.no. I løpet av høsten arrangeres et internasjonalt stevne i Dortmund, Tyskland: LOGOS-Consecrating Humanity. Les mer: cg.2022.org.

Daan Ente er prest i Mikaelkirken, Oslo.

Returadresse: Dialogos, Oscars gt 10, 0352 Oslo

